
ARTYKUŁY

„Studia Pastoralne” 2019, nr 15, s. 13-57

Michał Białkowski¹

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

UDZIAŁ KAROLA WOJTYŁY W PRACACH KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI I JEJ KOMISJI SPECJALISTYCZNYCH (1958–1978)²

WPROWADZENIE

Znaczenie Karola Wojtyły dla współczesnego Kościoła pozostaje wciąż przedmiotem refleksji historyków, teologów i filozofów. Widoczne są jednak wyraźne dysproporcje pomiędzy niepełnym stanem badań nad okresem wadowickim i krakowskim (1920–1978) a wnikliwymi i wielopłaszczyznowymi analizami pontyfikatu (1978–2005). Dla historii Kościoła w Polsce szczególne znaczenie ma czas posługi

---

¹ Dr Michał Białkowski – historyk, politolog; adiunkt na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu; sekretarz Porozumienia Klubów Inteligencji Katolickiej w Polsce; w latach 2013–2019 pełniący obowiązki sekretarza, a następnie członek redakcji półrocznika naukowego „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie”, wydawanego przez Wyższą Szkołę Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. Inicjator i redaktor naukowy publikacji wielotomowej: *Studia Soborowe t. 1: Historia i nauce Vaticanum II*, Toruń 2013; *Studia Soborowe t. 2, cz. 1–2: Historia i recepcja Vaticanum II*, Toruń 2014–2015. Ostatnio opublikował: *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962–1965*, Lublin 2019; *Wokół Soboru Watykańskiego II. Studia i szkice*, Toruń 2016 oraz pracę zbiorową „*Radość i nadzieja, smutek i trwoga...*” *Sobór Watykański II z perspektywy półwiecza*, Toruń 2016 (redaktor). E-mail: bialkowski@umk.pl

² Artykuł ze względu na podjęcie mało znanej aktywności przyszłego Papieża oraz wykorzystanie nieopublikowanych dotychczas materiałów archiwalnych jest przedrukiem (za zgodą autora i redakcji) ze „Studiów Salvatoriana Polonica” 12(2018), s. 275-321.

duszpasterskiej Karola Wojtyły jako biskupa sufragana, wikariusza kapitulnego, arcybiskupa i kardynała na stolicy św. Stanisława ze Szczepanowa³.

W niniejszym artykule przedstawiona zostanie aktywność przyszłego papieża na forum Konferencji Episkopatu Polski oraz jej komisji. Do tej pory ukazały się tylko dwie publikacje – pióra ks. Jana M. Dyducha – podejmujące problem udziału Wojtyły w pracach KEP⁴ oraz służby dla Kościoła powszechnego⁵ w okresie krakowskim. Podstawą źródłową pierwszej przywołanej publikacji były przede wszystkim materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (zespół archiwalny: Akta Kardynała Karola Wojtyły).

Oryginalność niniejszego opracowania polega na wykorzystaniu niepublikowanych materiałów archiwalnych z Archiwum Archidiecezjalnego Warszawskiego (zespół: Sekretariat Prymasa Polski), przy czym pierwszorzędne znaczenie mają *Protokoły Konferencji Episkopatu Polski* oraz *Protokoły Komisji Głównej/*

³ Podstawowe znaczenie mają publikacje: K. Wojtyła, *Kazania 1962–1978*, Kraków 1979; *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, oprac. A. Boniecki, wyd. I – Kraków 1983, wyd. II – Kraków 2000; *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979*, t. 1: *Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu*, t. 2: *Dokumentacja*, Kraków 1985; K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia 1959–1978*, zebra. i oprac. M. Jagosz, Rzym 1987; *Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, red. T. Pieronek, R. M. Zawadzki, Kraków 1988; Jan Paweł II, *Dar i tajemnica*, Kraków 1996; K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 2: *Memoriały i pisma do rządu i władz administracyjnych 1959–1978*, zebra. i oprac. M. Jagosz, Kraków 1998; *Teczki Wojtyły*, wyb., oprac. i red. C. Wilanowski, Warszawa 2003; Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004; *Synod krakowski odczytany na nowo. Materiały z sympozjum „Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979 XXV lat od zakończenia” zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie dnia 8 czerwca 2004 r.*, red. A. Chrapkowski, A. Wójcik, Kraków 2005; M. Lasota, *Donos na Wojtyłę. Karol Wojtyła w teczkach bezpieczeństwa*, Kraków 2006; S. Dziwisz, *Świadectwo. Stanisław Dziwisz w rozmowie z Gian Franco Svidercoschim*, przekł. M. Wolińska-Riedi, Warszawa 2008; *Ku prawdzie i wolności. Komunistyczna bezpieka wobec kard. Karola Wojtyły*, red. J. Marecki, F. Musiał, seria „Niezlomni”, Kraków 2009; R. Skrzypczak, *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, Warszawa 2011; K. Wojtyła, *Kościół w tajemnicy Odkupienia. Interpretacja Vaticanum II*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2012; K. Wojtyła, *Odnova Kościoła i świata. Refleksje soborowe*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2014; K. Wojtyła, *Vaticanum II czas twórczego myślenia. Wypowiedzi soborowe*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2014; M. Lasota, *Wojtyła na podsłuchu*, Kraków 2014; J. Moskwa, *Droga Karola Wojtyły*, t. 1: *Na tron Apostołów 1920–1978*, Warszawa 2014.

⁴ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków 2007.

⁵ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu. Udział w pracach Kurii Rzymskiej i Synodów Biskupich*, Kraków 1998. Warto sięgnąć również do kilku artykułów tegoż autora podejmujących kwestie szczegółowe związane z pracami w komisjach KEP oraz gremiach watykańskich: J. M. Dyduch, *Udział kardynała Karola Wojtyły w pracach Rady Świeckich*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny” 1996 nr 1-2, s. 3-16; tenże, *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów w 1967 r.*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny” 1996 nr 3-4, s. 155-170; tenże, *Udział kardynała Karola Wojtyły w pracach Kongregacji Wychowania Chrześcijańskiego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 1997 t. VII, s. 69-84; tenże, *Troska kard. Karola Wojtyły o wolność nauki*, „Annales Canonici” 9(2013), s. 5-16.

Rady Głównej Episkopatu Polski. Te dwie niezwykle cenne serie dokumentów są zasadniczą podstawą źródłową artykułu⁶.

I. HISTORYCZNO-PRAWNE UREGULOWANIA KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI I JEJ KOMISJI

Początki KEP – jako federacji zrzeszającej biskupów katolickich w Polsce – sięgają wydarzeń związanych z 100. rocznicą utworzenia metropolii warszawskiej. Dnia 12 marca 1917 r., podczas wspomnianych obchodów, doszło w Warszawie do pierwszego zebrania hierarchów z wszystkich trzech zaborów⁷. W przypadku metropolii warszawskiej – jak wspominał kard. Aleksander Kakowski – zjazdy biskupów kontynuowane były w latach 1917 i 1918⁸.

W niepodległej Polsce pierwsze posiedzenie konferencji biskupów miało miejsce w dniach 10-12 grudnia 1918 r. w Warszawie⁹. Natomiast pierwsza Konferencja Plenarna Episkopatu Polski obradowała – pod przewodnictwem nuncjusza apostolskiego ks. Achille Rattiego – w Warszawie w dniach 12-14 marca 1919 r.¹⁰

Z kolei podczas obrad w Poznaniu i Gnieźnie, w dniach 26-30 sierpnia 1919 r., przyjęty został regulamin KEP¹¹. Jednocześnie postanowiono wówczas, że przewodniczącym konferencji będzie prymas Polski, arcybiskup gnieźnieński i poznański Edmund Dalbor¹². Nuncjusz apostolski ks. Achille Ratti – mimo wyrażonej chęci przewodniczenia – uczestniczył tylko w części spotkania hierarchów. Na decyzji tej zaważyła postawa kard. Dalbora, który działalność konferencji postrzegał jako sprawę wewnętrzną Kościoła w Polsce¹³.

Latem 1920 r. ostatecznie ukształtował się skład Komitetu Biskupów, który stanowił prezydium KEP, a we wrześniu 1922 r. utworzono koordynujący prace Sekretariat Episkopatu Polski. W czasie obrad I Polskiego Synodu Plenarnego

⁶ Materiały archiwalne zostały udostępnione autorowi za zgodą kard. Kazimierza Nycza, arcybiskupa metropolii warszawskiego.

⁷ A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości. Pamiętniki*, wstęp kard. J. Glemp, Prymas Polski, red. i oprac. T. Krawczak, R. Świętek, Kraków 2000, s. 357-362; T. P. Zakrzewski, *Wspomnienia*, wyd. i oprac. M. M. Grzybowski, Ciechanów – Płock 2016, s. 52-54; M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawnohistoryczne*, Łomża 2014, s. 18.

⁸ A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 767-782.

⁹ Tamże, s. 946-949; S. Wilk, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-1939*, Lublin 1992, s. 115.

¹⁰ A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 949-951.

¹¹ M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 19-20.

¹² Cz. Pest, *Kardynał Edmund Dalbor (1869-1926), pierwszy prymas Polski Odrodzonej*, Poznań 2004, s. 136-138; J. Żaryn, *Dzieje Konferencji Episkopatu Polski w zarysie (1919-1945-1989-2000)*, w: *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945-2000*, wstęp i oprac. J. Żaryn, Poznań 2006, s. 11.

¹³ A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 951-953; T. P. Zakrzewski, *Wspomnienia*, s. 70-71.

w 1936 r. uchwalono, że dostojnicy wszystkich obrządków katolickich będą zbierać się raz w roku na zwyczajne konferencje biskupów. W razie pilnej potrzeby przewidziano również zebrania nadzwyczajne. Konferencja miała prawo powoływać komisje, określać ich skład oraz kompetencje¹⁴.

Dnia 26 września 1938 r. biskupi przyjęli regulamin KEP. Jak podkreśla ks. Stanisław Wilk SDB, nowe uregulowania przewidywały fakultatywny udział biskupów pomocniczych w zebraniach, trzyletnią kadencję sekretarza Episkopatu. Uchwały Konferencji Episkopatu Polski miały mieć charakter wspólnego porozumienia i wytycznych. Moc prawną posiadały tylko te postanowienia, których unormowanie przez konferencję biskupów zastrzeżone było uchwałami I Polskiego Synodu Plenarnego¹⁵.

Po zakończeniu II wojny światowej pierwsze zebranie biskupów polskich odbyło się w dniach 26-27 czerwca 1945 r. w Krakowie, pod przewodnictwem abpa Adama Stefana Sapiiehy. Dwa kolejne – na Jasnej Górze, po powrocie z emigracji prymasa Polski, kard. Augusta Hlonda: pierwsze w dniach 3-4 października 1945 r., a drugie 22-24 maja 1946 r.¹⁶.

Funkcję przewodniczącego konferencji pełnili: kard. August Hlond (od maja 1946 r. do września 1948 r.)¹⁷, kard. Adam Stefan Sapiieha (od października 1948 r. do kwietnia 1949 r.) oraz abp/kard. Stefan Wyszyński (od kwietnia 1949 r. aż do śmierci w maju 1981 r.). Wyjątkiem był okres uwięzienia prymasa Stefana Wyszyńskiego. Od września 1953 r. do października 1956 r. pracami Episkopatu kierował ordynariusz łódzki – bp Michał Klepacz¹⁸.

W 1946 r. biskupi utworzyli Komisję Główną, która posiadała kompetencje zbliżone do Komitetu Biskupów¹⁹. W jej skład weszli: kard. August Hlond, kard. Adam Stefan Sapiieha, abp Romuald Jałbrzykowski, abp Walenty Dymek, abp Eugeniusz Baziak, bp Włodzimierz Jasiński oraz bp Zygmunt Choromański²⁰. Ten ostatni we wrześniu 1946 r. został sekretarzem generalnym konferencji²¹.

Od września 1950 r. – obok Komisji Główniej – w strukturze KEP działały specjalistyczne komisje. Początkowo następujące: Duszpasterska; Szkolna; Caritas; Liturgiczna i Śpiewnika; Gospodarcza; Studiów; Prasowa; Katolickiego

¹⁴ M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 20-21.

¹⁵ S. Wilk, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce...*, s. 128-129.

¹⁶ J. Żaryn, *Dzieje Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 13; M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 25.

¹⁷ Zob. J. Pietrzak, *Pełnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda (1945–1948)*, t. 1-2, Poznań 2009.

¹⁸ B. Noszczak, *Polityka państwa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie internowania prymasa Stefana Wyszyńskiego 1953–1956*, Warszawa 2008, s. 70-92; T. P. Zakrzewski, *Wspomnienia*, s. 337-340.

¹⁹ Tamże, s. 317-318.

²⁰ M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 29.

²¹ M. G. Smoliński, *Biskup Negocjator Zygmunt Choromański (1892–1968). Biografia niepolityczna?*, Warszawa 2014.

Uniwersytetu Lubelskiego; Spraw Społecznych; Rozmów z Rządem; Seminariów Duchownych; dla Niższych Seminariów; dla Spraw Zakonnych²². W listopadzie 1959 r., a więc na początku posługi biskupiej Karola Wojtyły, funkcjonowały komisje: Główna; Duszpasterstwa; Szkolna; Dobroczynności; Liturgiczna; Gospodarcza; Studiów; Prasowa; Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; Spraw Społecznych; Rozmów z Rządem; Seminariów Duchownych; dla Niższych Seminariów; dla Spraw Zakonnych; Maryjna; Instytucji Polskich w Rzymie; Duszpasterstwa Akademickiego; Filmu, Telewizji i Radia; Soborowa; „Księżówki” w Zakopanem²³.

W marcu 1968 r. – rok przed zatwierdzeniem przez dykasterie watykańskie *Statutu KEP* – istniało już dwadzieścia osiem komisji: Główna; Soborowa; Duszpasterstwa; Maryjna; Duszpasterstwa Duszpasterzy; Apostolstwa Świeckich; Małżeństwa i Rodziny; Duszpasterstwa Kobiet; Katechetyczna; Ekumeniczna; Duszpasterstwa Dobroczynnego; Liturgiczna; Reformy Prawa Kanonicznego; Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; Prasowa; Wydawnictw Katolickich; Duszpasterstwa Akademickiego; Instytucji Polskich w Rzymie; Filmu, Telewizji i Radia; „Księżówki” w Zakopanem; Spraw Trzeźwości, Artystyczno-Konserwatorska; ds. Powołań; Duszpasterstwa Emigracji; Misyjna; Spraw Zakonnych; Studiów i Seminariów Duchownych; Iustitia et Pax²⁴.

Aż do zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską w dniu 15 marca 1969 r. *Statutu KEP* biskupi nie posiadali aktu konstytucyjnego, co powodowało, że w swoim działaniu opierali się na tradycyjnych, przedwojenne jeszcze, zasadach pracy oraz na autorytecie kolejnych przewodniczących²⁵. Zasadnicze zmiany spowodowane były wejściem w życie soborowego Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, który szczególne znaczenie przypisał zasadzie kolegialności. W tym duchu, podczas 90. Konferencji Plenarnej EP obradującej w dniach 15-16 grudnia 1965 r., hierarchowie ustalili, że decyzje podejmowane na posiedzeniach KEP przyjmowane będą większością głosów²⁶. Natomiast we wrześniu 1966 r. uchwalono zrównanie wszystkich członków KEP poprzez przyznanie biskupom sufraganom prawa głosu decydującego, jaki dotąd przysługiwał wyłącznie biskupom ordynariuszom²⁷. W styczniu 1970 r. Komisja Główna została przekształcona w Radę Główną EP.

²² M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 30-31.

²³ Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (zespół: Sekretariat Prymasa Polski) [cyt. dalej: AAW, SPP], Protokoły KEP, sygn. II 4/187, k. 7-10, Komisje uzupełnione, 19 XI 1959 r.

²⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/236, k. 4-12, Komisje Konferencji Episkopatu, stan na dzień 1 III 1968 r.

²⁵ J. M. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny” 2013 nr 2, s. 3-15.

²⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/219, k. 129, Protokół 90. KPEP, Warszawa, 15-16 XII 1965 r.

²⁷ M. Stępień, *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 26.

W okresie aktywności Karola Wojtyły na forum KEP głównym przedmiotem troski biskupów były kwestie duszpasterskie. Od końca lat pięćdziesiątych XX w. oscylowały one wokół następujących tematów: program Wielkiej Nowenny (1957–1966); obrady Soboru Watykańskiego II (1962–1965), a następnie realizacja jego uchwał; przygotowanie i przebieg uroczystości Millennium Chrztu Polski (1966–1967). Również dekada lat siedemdziesiątych XX w. obfitowała w ciekawe projekty duszpasterskie, wśród których należy wymienić przede wszystkim organizację obchodów Roku Świętego 1974/1975.

Podkreślić należy, że obok zadań pastoralnych KEP podejmowała również inne ważne działania. Należały do nich m.in.: 1) relacje z władzami komunistycznymi; 2) kontakty ze Stolicą Apostolską; 3) stosunki z zagranicznymi Konferencjami Episkopatów; 4) współpraca ze środowiskami katolików świeckich; 5) organizacja struktur kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych; 6) odnowa liturgii oraz studiów biblijnych; 7) działalność edukacyjna; 8) działalność wydawnicza; 9) praca charytatywna²⁸.

II. CZŁONEK KOMISJI GŁÓWNEJ/RADY GŁÓWNEJ EPISKOPATU POLSKI (1964–1978) I ZASTĘPCA PRZEWODNICZĄCEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI (1969–1978)

Jak wspomniano, ścisłym gremium kierowniczym w ramach struktury KEP była Komisja Główna/Rada Główna EP. Karol Wojtyła wszedł w jej skład bezpośrednio po nominacji na urząd metropolity krakowskiego, która nastąpiła 30 grudnia 1963 r. (uroczysty ingres do archikatedry krakowskiej miał miejsce 8 marca 1964 r.)²⁹. Po raz pierwszy uczestniczył w posiedzeniu Komisji Główniej EP 5 lutego 1964 r. W tym okresie członkami Komisji Główniej byli: kard. Stefan Wyszyński, abp Antoni Baraniak, abp Bolesław Kominek, abp Karol Wojtyła, bp Franciszek Barda, bp Zygmunt Choromański, bp Bronisław Dąbrowski FDP, bp Franciszek Jop, bp Piotr Kałwa, bp Michał Klepacz³⁰.

²⁸ Część z wymienionych zagadnień została omówiona w kontekście recepcji nauczania Soboru Watykańskiego II w artykułach: M. Białkowski, *Od Vaticanum II do bulli „Episcoporum Poloniae coetus”. Pierwsza faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1966–1972) – wybrane zagadnienia*, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: 1956–1972, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017, s. 67-100; tenże, *Początki odnowy posoborowej w Kościele katolickim w Polsce (do 1972 roku). Zarys wybranych problemów*, „Nasza Przyszłość” 128(2017), s. 227-270; tenże, *Od bulli „Episcoporum Poloniae coetus” do wyboru Kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. Druga faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1972–1978)*, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 3: 1972–1978, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2018, s. 87-132.

²⁹ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, oprac. A. Boniecki, Kraków 2000, s. 188-189.

³⁰ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/19, k. 3, Protokół KGEP, Warszawa, 5 II 1964 r.

Według zestawienia ze stycznia 1970 r. Radę Główną EP tworzyli: kard. Stefan Wyszyński, kard. Karol Wojtyła, abp Antoni Baraniak, abp Bolesław Kominek, bp Bronisław Dąbrowski FDP, bp Franciszek Jop, bp Piotr Kałwa, bp Józef Rozwadowski, bp Ignacy Tokarczuk³¹. Kolejne zmiany spowodowały, że skład (dane z 10 maja 1975 r.) przedstawiał się następująco: kard. Stefan Wyszyński, kard. Karol Wojtyła, abp Antoni Baraniak, bp Bronisław Dąbrowski FDP, bp Franciszek Jop, bp Józef Rozwadowski, bp Władysław Rubin (gość), bp Jerzy Stroba, bp Ignacy Tokarczuk³².

Ksiądz Jan M. Dyduch w książce poświęconej służbie KEP nie wyszczególnia członkostwa abpa Karola Wojtyły w Komisji Głównej/Radzie Głównej EP jako odrębnej funkcji, choć trzeba podkreślić, że przynależność do tego gremium była szczególnym wyróżnieniem i zobowiązaniem, bowiem na poziomie Rady Głównej EP toczyła się zasadnicza dyskusja na temat relacji z władzami państwowymi; ustalano główne kierunki pracy duszpasterskiej oraz projektowano wieloletnie programy formacyjne; a wreszcie konsultowano i podejmowano decyzje personalne dotyczące obsady najważniejszych urzędów, instytucji oraz godności w Kościele w Polsce. Warto zwrócić jednak uwagę, że wejście Karola Wojtyły w skład Komisji Głównej nie było wyrazem jego osobistego awansu (jak to miało miejsce w przypadku kilku członków – biskupów ordynariuszy), ale następstwem objęcia przezeń godności arcybiskupa krakowskiego. Bez wątpienia jednak od tego czasu stał się on jednym z kilku najbliższych współpracowników kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski. Jeszcze bardziej współpracę tę pogłębiło i umocniło wyniesienie Karola Wojtyły do godności kardynalskiej. Nominacja kardynalska – wręczona Arcybiskupowi krakowskiemu 26 czerwca 1967 r.³³ – stanowiła przełom dla mocno zhierarchizowanych dotąd struktur Episkopatu Polski. Do tej pory wśród biskupów polskich – wedle precedencji – drugie miejsce zajmował abp Antoni Baraniak, trzecie abp Bolesław Kominek, a czwarte metropolita krakowski. Zwyczajowo metropolita poznański – nieformalnie pełniący funkcję zastępcy przewodniczącego – zamykał posiedzenia Konferencji Plenarnej EP. Powołanie abpa Wojtyły do Kolegium Kardynalskiego stawiało go na drugim miejscu wśród dostojników Kościoła w Polsce. Stąd już podczas pierwszego po ogłoszeniu nominacji kardynalskiej Wojtyły posiedzenia Konferencji Plenarnej EP w dniach 15-16 czerwca 1967 r. drugie miejsce po Prymasie zajmował Kardynał nominat. Na zakończenie posiedzenia 103. Konferencji Plenarnej EP Karol Wojtyła, zwracając

³¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 2/247, k. 30, Komisje Konferencji Episkopatu Polski, stan na dzień 20 III 1970 r.; AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/246, k. 27–29, Organa Konferencji Episkopatu Polski, stan na 16 I 1970 r.

³² AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/30, k. 19, Protokół KGEP, Warszawa, 10 III 1975 r.

³³ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 236; J. Moskwa, *Droga Karola Wojtyły...*, s. 300.

się do Prymasa Polski, stwierdził, że „[...] dotąd czynił to Arcybp Baraniak, od dziś ten miły obowiązek przechodzi na niego”³⁴.

Potwierdzeniem roli najbliższego współpracownika Prymasa Polski było powierzenie Wojtyły – w myśl zatwierdzonych 15 marca 1969 r. przepisów *Statutu KEP* – funkcji zastępcy przewodniczącego KEP³⁵. Wybór Wojtyły na zastępcę przewodniczącego KEP nastąpił podczas 116. Konferencji Plenarnej EP dnia 30 września 1969 r. O dokonany wybór przebywającego wówczas w Rzymie Arcybiskupa krakowskiego Prymas Polski zawiadamiał pismem z dnia 2 października 1969 r.³⁶

W zaangażowaniu arcybiskupa, a następnie kardynała Karola Wojtyły jako członka Komisji Głównej/Rady Głównej EP oraz zastępcy przewodniczącego KEP wyróżnić można cztery podstawowe płaszczyzny działań:

- 1) nauczanie pasterskie;
- 2) kształtowanie stosunków z władzami PRL;
- 3) kontakty ze Stolicą Apostolską oraz konferencjami episkopatów;
- 4) inspirowanie zmian struktury organizacyjnej, celów i zadań KEP.

2.1. Nauczanie pasterskie

Konkretnym owocem nauczania pasterskiego biskupów były listy Episkopatu Polski³⁷. Zazwyczaj projekty tych dokumentów przygotowywali członkowie Komisji Głównej/Rady Głównej EP lub inni wyznaczeni kompetentni biskupi. Karol Wojtyła jest autorem co najmniej sześciu obszernych listów, które po poprawkach oraz konsultacjach poczynionych podczas obrad KEP były przyjęte przez Episkopat i skierowane do wszystkich wiernych Kościoła katolickiego w Polsce.

Pierwszym z listów jest *Słowo biskupów polskich z Milenijnej Konferencji Episkopatu przy grobie św. Wojciecha w Gnieźnie*. Zasadnicze prace redakcyjne miały miejsce zapewne na początku marca 1966 r., gdyż projekt został przedstawiony na posiedzeniu Komisji Głównej EP w dniu 22 marca 1966 r. Natomiast 7 kwietnia 1966 r. abp Wojtyła przesłał poprawiony tekst Prymasowi Polski. Metropolita krakowski zaproponował wówczas zmodyfikowany tytuł: *Słowo wspólne (albo wspólna wypowiedź) biskupów polskich na Tysiąclecie Chrztu*³⁸. Dnia 21 kwietnia

³⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/232, k. 77, Protokół 103. KPEP, Warszawa, 15-16 VI 1967 r.

³⁵ Archiwum Konferencji Episkopatu Polski, dokument łaciński: *Statutum Conferentiae Episcoporum Poloniae, Varsaviae, die 13 februarii Anno 1969*; zob. też: J. M. Dyduch, *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, s. 3-15; *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 282.

³⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, II 4/245, k. 32, *Pismo prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego do metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły*, Warszawa, 2 X 1969 r.

³⁷ Zob. R. Kantor, *Rola Konferencji Biskupów w działalności apostolskiej w świetle listów pasterskich*, „Textus et Studia” 2015 nr 2(2), s. 53-68.

³⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/222, k. 12, *Pismo metropolity krakowskiego abpa Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 7 IV 1966 r.

1966 r. obradowała w Gnieźnie przywołana w tytule listu konferencja polskich biskupów. Ostatecznie list datowany na 14 kwietnia 1966 r. ogłoszony został pod pierwotnym tytułem³⁹.

Również przygotowany jesienią 1966 r. *List pasterski Episkopatu Polski na rozpoczęcie roku posoborowego* był przedsięwzięciem Arcybiskupa krakowskiego⁴⁰. Dyskusja nad tekstem projektu przedstawionym przez Karola Wojtyłę odbyła się 17 października 1966 r.⁴¹. Ogłoszony 10 listopada 1966 r. dokument wzywał do realizacji nauczania Soboru Watykańskiego II, wyrażając nadzieję, że odnowa Kościoła dokonywać się będzie pod czujnym i troskliwym okiem Najświętszej Matki.

Kościół katolicki w Polsce nie pozostał obojętny na wystąpienia młodzieży studenckiej oraz pracowników nauki w marcu 1968 r. Dlatego 3 maja 1968 r. biskupi polscy zgromadzeni na Jasnej Górze przyjęli *Słowo Episkopatu Polski o wydarzeniach marcowych*⁴². Był to kolejny dokument redagowany przez Karola Wojtyłę⁴³.

Tematami szczególnie bliskimi Karolowi Wojtyłemu były: małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo, płodność. Poświęcił im list pasterski EP zatytułowany: *Głos biskupów polskich w obronie zagrożonego bytu narodu*⁴⁴. W dokumencie omówił ówczesny stan demograficzny Polski, postawił pytanie o przyczyny tej sytuacji, poszukiwał na nie odpowiedzi oraz określił moralne i zdrowotne następstwa prawnej dopuszczalności przerywania ciąży. Metropolita krakowski stwierdził, że tylko zdecydowane przeciwdziałanie, obejmujące wszystkie grupy społeczne i zawodowe, może powstrzymać zbrodnię dzieciobójstwa nienarodzonych. List miał być odczytany w uroczystość Świętej Rodziny – 27 grudnia 1970 r. Ostatecznie wydarzenia na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. spowodowały, że termin ten został przesunięty na 28 stycznia 1971 r.⁴⁵.

Z kolei 500. rocznica śmierci św. Jana Kantego (1390–1473) stała się okazją, by w ramach ogłoszonego w 1973 r. Roku Nauki Polskiej (władze PRL uczciły w ten sposób 500. rocznicę urodzin Mikołaja Kopernika) przybliżyć wiernym postaci kapłana i uczonego, profesora Uniwersytetu Krakowskiego. Projekt wspomnianego listu przygotował kard. Karol Wojtyła, który w ten sposób przybliżył postać świętego słabo znanego poza obszarem metropolii krakowskiej⁴⁶.

³⁹ *Słowo biskupów polskich z Milenijnej Konferencji Episkopatu przy grobie św. Wojciecha w Gnieźnie*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975, s. 439-441.

⁴⁰ *List pasterski Episkopatu Polski na rozpoczęcie roku posoborowego*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, s. 470-474.

⁴¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/226, k. 17, Protokół 97. KPEP, Wrocław, 17 X 1966 r.

⁴² *Słowo Episkopatu Polski o wydarzeniach marcowych*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, s. 525-526.

⁴³ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/23, k. 49, Protokół KGEP, Jasna Góra, 2 V 1968 r.

⁴⁴ W. Gasidło, *Kościół krakowski w służbie rodziny w latach pasterzowania Karola Wojtyły*, w: *Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, red. T. Pieronek, R. Zawadzki, Kraków 1988, s. 68.

⁴⁵ *Głos biskupów polskich w obronie zagrożonego bytu narodu*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, s. 623-628.

⁴⁶ *Biskupi polscy na pięćsetną rocznicę śmierci świętego Jana z Kęt, profesora Uniwersytetu Krakowskiego*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, s. 776-778.

Ostatni list pasterski, którego autorstwo z całą pewnością możemy przypisać Karolowi Wojtyłce, to *Słowo pasterskie biskupów na uroczystość Świętej Rodziny w roku 1973*⁴⁷. Kardynał prześledził w nim ówczesną kondycję polskiej rodziny, narażonej na kryzysy emocjonalne, moralne, społeczne i demograficzne. Stąd szczególną wagę przypisywał odpowiedzialnemu rodzicielstwu: „Z ustanowienia Bożego małżeństwo służy przekazywaniu życia. Regulacja poczęć nie może przeszkadzać prawidłowej dziećności polskich rodzin, zwłaszcza że w tej dziedzinie wszyscy dostrzegają poważne zagrożenie. [...] Małżonkowie zaś i rodzice muszą uważać sprawę ilości dzieci we własnej rodzinie za sprawę sumienia. Tego właśnie niestrudzenie uczy Kościół, głosząc zasadę odpowiedzialnego rodzicielstwa”⁴⁸.

2.2. Kształtowanie stosunków z władzami PRL

Pierwszym znaczącym wystąpieniem Karola Wojtyły, które miało wpływ na kształtowanie relacji państwo – Kościół katolicki, była propozycja listu do rządu PRL wyjaśniająca stanowisko Episkopatu Polski wobec odmowy wydania Prymasowi Polski paszportu na wyjazd do Rzymu. Ogłoszona 7 stycznia 1966 r. decyzja władz PRL była pokłosiem *Listu biskupów polskich do biskupów niemieckich*, który został zinterpretowany przez aparat partyjno-państwowy jako nieuprawniona ingerencja Kościoła katolickiego w sferę polityki zagranicznej Polski Ludowej. Już 11 stycznia 1966 r. Arcybiskup krakowski w liście skierowanym do Prymasa Polski pisał: „Komunikat U.R.M. jest w całości pomówieniem wraz z próbą wmówienia Waszej Eminencji oraz nam, Biskupom polskim, czynów oraz zamierzeń, które przedmiotowo nie miały miejsca. Tak więc zupełnie arbitralne jest twierdzenie o «z gruntu politycznym» charakterze dokumentu. Niezgodna z rzeczywistością wypowiedź o zredagowaniu listu «wspólnie z biskupami niemieckimi». [...] Prócz tych wszystkich przeinaczeń, komunikat U.R.M. pomija najzupełniej milczeniem wagę moralną dokumentu odpowiadającego najgłębszym potrzebom współczesnej ludzkości i świata, który szuka na wszystkich drogach zabezpieczenia przed wojną – czyli tego, co służy pokojowi i sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych. Charakterystyczne jest przy tym owo splecenie, w jakim od początku usiłuje się przedstawić głębokie ujęcie w obu listach sprawy przebaczenia”⁴⁹.

Przygotowany przez Karola Wojtyłę dokument stał się podstawą oficjalnego pisma protestacyjnego przekazanego premierowi PRL przez sekretarza KEP⁵⁰. Ponadto Metropolita krakowski przygotował projekt listu duszpasterskiego, któremu nadał roboczy tytuł: *Właściwe znaczenie soborowej korespondencji Episkopatu*

⁴⁷ Karol Wojtyła jako biskup krakowski, s. 68.

⁴⁸ *Słowo pasterskie biskupów w Uroczystość Świętej Rodziny*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974*, s. 770.

⁴⁹ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21, k. 2-3, *Pismo metropolity krakowskiego abpa Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 11 I 1966 r.

⁵⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/220, k. 14, Protokół 91. KPEP, Warszawa, 9-10 II 1966 r.

*Polski z Episkopatami całego świata, a w szczególności z Episkopatem niemieckim (naświetlenie)*⁵¹. Dokument – po dyskusji przeprowadzonej 8 lutego 1965 r. na forum Komisji Głównej EP – został przyjęty i stał się podstawą komunikatu odczytanego wiernym Kościoła katolickiego w Polsce 6 marca 1966 r.⁵².

Również przygotowany we wrześniu 1966 r. projekt pisma EP do rządu PRL w sprawie znieważenia obrazu Matki Bożej podczas uroczystości nawiedzenia obrazu był autorstwa Karola Wojtyły⁵³. Świadczą o tym nie tylko – jak podaje ks. Jan M. Dyduch – naniesione na rękopisie własnoręczne poprawki Metropolity krakowskiego, ale przede wszystkim informacja zawarta w protokole z 98. Konferencji Plenarnej EP obradującej w dniu 22 listopada 1966 r.⁵⁴. Warto podkreślić, że protest został podpisany jeszcze w tym samym dniu przez wszystkich polskich hierarchów, a następnie przekazany Radzie Państwa PRL⁵⁵.

Kolejną oficjalną wypowiedzią KEP, której autorem był kard. Wojtyła, jest odpowiedź na list rządu PRL z 14 lipca 1970 r. Przypomnijmy, że w piśmie tym władze komunistyczne negatywnie oceniły projekt listu biskupów polskich w związku z 50. rocznicą „wypadków wojennych z 1920 r.” (zwycięstwa wojsk polskich w Bitwie Warszawskiej oraz Bitwie nad Niemnem). Rząd PRL oskarżał hierarchów o działanie wymierzone przeciwko polskiej racji stanu i sojuszniczym stosunkom polsko-radzieckim. W przygotowanej odpowiedzi Kardynał podkreślał, że treść pisma rządu PRL stanowi niedopuszczalną ingerencję w misję duszpasterską i religijną Kościoła⁵⁶.

Odpowiedź na list rządu PRL nie tylko wywołała kolejny konflikt w relacjach państwo – Kościół katolicki, ale również uzmysłowiła partyjnym decydom rolę Arcybiskupa krakowskiego jako jednego z czołowych krytyków systemu politycznego. Kolejne kroki podejmowane przez kard. Wojtyłę wskazywały, że jako zastępca przewodniczącego KEP będzie on twardo domagał się przywrócenia oraz

⁵¹ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21, k. 6-14, Oświadczenie. Właściwe znaczenie soborowej korespondencji Episkopatu Polski z Episkopatami całego świata, a w szczególności z Episkopatem niemieckim (naświetlenie).

⁵² AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21, k. 28, Protokół KGEP, Warszawa, 8 II 1965 r. Inaczej zanotowano w protokole z 91. Konferencji Plenarnej EP, gdzie podano, że do odczytania wiernym przyjęto projekt wrocławski autorstwa abpa Bolesława Kominka, a projekt krakowski abpa Karola Wojtyły miał być przekazany biskupom ordynariuszom jako pomoc duszpasterska dla kapłanów. Zob. AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/220, k. 16-17, Protokół 91. KPEP, Warszawa, 9-10 II 1966 r.

⁵³ K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia...*, s. 164-166.

⁵⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/227, k. 30, Protokół 98. KPEP, Warszawa, 21-22 XI 1966 r.

⁵⁵ *Protest Episkopatu Polski skierowany do Rady Państwa w sprawie znieważenia obrazu Matki Bożej Częstochowskiej przez władze administracyjne oraz gwałcenia uczuć religijnych*, w: P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 2: *Lata 1960–74*, Poznań 1995, s. 405-407.

⁵⁶ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 35-36.

respektowania praw Kościoła i ludzi wierzących w Polsce. Nie inaczej należy bowiem ocenić list w sprawie Wydziału Teologicznego UJ, który 8 maja 1971 r. skierował do premiera PRL Piotra Jaroszewicza. Metropolita krakowski domagał się w nim podjęcia – w duchu deklarowanej przez stronę rządową normalizacji stosunków pomiędzy państwem a Kościołem – rozmów w celu naprawienia krzywdy: „Od strony środowiska krakowskiego likwidacja Wydziału Teologicznego UJ jest stratą tym bardziej dotkliwą, że Kraków w dalszym ciągu jest środowiskiem skupiającym wielką, chyba największą w Polsce, liczbę studentów teologii, skupionych w w/w trzech seminariach diecezjalnych oraz w całym szeregu seminariów i klerykatów zakonnych. W bieżącym roku akademickim ogólna liczba tych studentów przekracza tysiąc osób. Już z tego tylko punktu widzenia dokonana przed 17 laty likwidacja Wydziału Teologicznego UJ w Krakowie jest dotkliwą krzywdą wyrządzoną Kościołowi i społeczeństwu katolickiemu. Należy jednak stwierdzić zarazem, że jest to krzywda wyrządzona polskiej historii i kulturze”⁵⁷.

W ślad za listem podejmującym problem restytucji Wydziału Teologicznego UJ pojawił się pomysł kompleksowego opisanie sytuacji katolików w PRL. Zapewne jeszcze w listopadzie 1971 r. Kardynał intensywnie pracował nad tekstem opracowania *Wolność religijna jako podstawa normalizacji stosunków pomiędzy państwem a Kościołem*, bowiem 11 grudnia skierował na ręce sekretarza KEP, bpa Bronisława Dąbrowskiego FDP, pierwszą wersję projektu. Ostateczna wersja dokumentu, zatytułowanego *Memoriał Episkopatu Polski do Rządu PRL o wolności religijnej jako podstawie normalizacji stosunków między Państwem a Kościołem*⁵⁸, złożona została do rozpatrzenia przez Radę Główną EP 7 lutego 1972 r.⁵⁹, jednak z powodu choroby Autora memoriału, który nie uczestniczył w tym posiedzeniu, dyskusja nad dokumentem odbyła się dopiero 4 maja 1972 r. Opracowanie przekazane do dalszego omówienia na posiedzeniu plenarnym KEP ostatecznie zostało przesłane do Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, gdzie „ze względu na przygotowywaną wymianę poglądów z Rządem PRL proponowano, aby odłożyć przesłanie go do Rządu”⁶⁰.

Memoriał został uchwalony w czasie posiedzenia KEP obradującej we Wrocławiu 31 października 1972 r.⁶¹, a następnie w dniu 30 stycznia 1973 r. przesłany rządowi PRL⁶².

Kolejny dokument autorstwa Karola Wojtyły to *Memoriał do Rządu PRL w sprawie ograniczeń dla kultury chrześcijańskiej w Polsce*. Opracowanie to zostało zaprezentowane członkom Rady Głównej EP 15 czerwca 1973 r. Jak

⁵⁷ K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia...*, s. 260.

⁵⁸ Tamże, s. 270.

⁵⁹ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/27, k. 46, Protokół RGEP, Warszawa, 8 II 1972 r.

⁶⁰ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/27, k. 180, Protokół RGEP, Kraków, 29 X 1972 r.

⁶¹ *Memoriał Episkopatu Polski do Rządu o wolności religijnej jako podstawie normalizacji stosunków pomiędzy państwem a Kościołem*, w: P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 2: *Lata 1960–74*, s. 597–610.

⁶² AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/28, k. 70, Protokół RGEP, Warszawa, 12 IX 1973 r.

zanotowano w protokole obrad tego gremium: „W memoriale tym podkreśla się we wstępie łączność z zagadnieniem wolności sumienia. Punktem wyjścia jest prawo państwowe zawarte w Konstytucji PRL. Referent powołuje się też na postanowienia Konstytucji Pastoralnej o Kościele w świecie współczesnym. Mówi o prawie biernym i czynnym do udziału wszystkich obywateli w dobrach kultury, o wpływie chrześcijaństwa na tworzenie się kultury polskiej, o konieczności uznania tego faktu i wykluczenia tendencji przeciwnych. Społeczeństwo katolickie było nie tylko przedmiotem działalności kulturalnej, ale i przedmiotem kształtującym dobra kulturalne. Stwierdza się rażące ograniczenia noszące znamiona dyskryminacji z pobudek ideologicznych. Upośledzenie Kościoła z jednoczesnym uprzywilejowaniem pewnej grupy obywateli. Wszystko podporządkowane tendencjom antyreligijnym i antykościelnym”⁶³. Memoriał został przyjęty podczas 139. Posiedzenia Plenarnego KEP i 24 stycznia 1974 r. przesłany władzom PRL⁶⁴.

W połowie lat siedemdziesiątych XX w. silne zaniepokojenie polskich biskupów wywołały rządowe projekty reformy systemu oświaty i wychowania. Zakładały one przyjęcie sowieckiego modelu szkolnictwa opartego na światopoglądzie socjalistycznym. W odpowiedzi na zamierzenia władz PRL Karol Wojtyła – na wniosek KEP – przygotował *Deklarację w sprawie wychowania katolickiej młodzieży w Polsce*⁶⁵, w której dopominał się o respektowanie zasad wychowania chrześcijańskiego oraz przestrzeganie obowiązującego ustawodawstwa, w tym prawa osób wierzących do systematycznego nauczania religii. Dokument – przyjęty przez biskupów 14 września 1973 r. – został skierowany zarówno do władz państwowych, jak i całego społeczeństwa⁶⁶.

Prawie równocześnie Wojtyła przygotowywał memoriał w sprawie młodzieży studiującej. Projekt dokumentu wraz z listem Kardynał przekazał Prymasowi Polski w dniu 9 stycznia 1974 r. Metropolita krakowski – w imieniu KEP – stawał w obronie studiującej młodzieży, zmuszanej do przynależności do organizacji socjalistycznych oraz domagał się przestrzegania w tej kwestii zasady dobrowolności i pluralizmu. Po naniesieniu drobnych poprawek i uzupełnień opracowanie zostało przesłane jako list Prymasa do władz PRL w dniu 24 stycznia 1974 r.⁶⁷

Dzień później – 25 stycznia 1974 r. – Metropolita krakowski skierował do premiera PRL Piotra Jaroszewicza kolejny list w sprawie Wydziału Teologicznego UJ. Zbliżająca się wówczas 600. rocznica urodzin św. królowej Jadwigi była impulsem, by po raz kolejny dopominać się o uznanie istnienia Wydziału Teologicznego UJ i przywrócenie mu praw państwowych⁶⁸. Podobny w treści dokument

⁶³ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/28, k. 51, Protokół RGEP, Warszawa, 15 VI 1973 r.

⁶⁴ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/29, k. 24, Protokół RGEP, Warszawa, 22 I 1974 r.

⁶⁵ *Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, s. 68.

⁶⁶ *Deklaracja w sprawie wychowania katolickiej młodzieży w Polsce*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, s. 757-761; K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia...*, s. 757-761.

⁶⁷ Tamże, s. 308.

⁶⁸ Tamże, s. 309-310.

wystosowali również biskupi polscy obradujący w Krakowie 11 maja 1974 r.⁶⁹. Jego inicjatorem oraz głównym redaktorem był kard. Karol Wojtyła.

Innym ważnym wydarzeniem w stosunkach państwo – Kościół katolicki w dekadzie lat siedemdziesiątych XX w. była wizyta delegacji Stolicy Apostolskiej w dniach 4-7 lutego 1974 r. Na czele dostojników watykańskich stał przyszły sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej abp Agostino Casaroli, a towarzyszyli mu: abp Luigi Poggi, ks. Andrzej Deskur i ks. Gabriel Montalvo Higuera. Delegacja przybyła na zaproszenie władz państwowych, jednak prowadziła również rozmowy z Episkopatem Polski⁷⁰. Wydany z tej okazji przez biskupów polskich komunikat zredagowany został przez kard. Karola Wojtyłę. Zastępca przewodniczącego KEP podkreślał w nim, że sprawa normalizacji stosunków z państwem jest priorytetową troską Episkopatu, jednak jej podstawowym warunkiem jest respektowanie przez państwo praw ludzi wierzących⁷¹.

W tym samym duchu w lutym 1975 r. kard. Karol Wojtyła przygotował obszerny dokument, roboczo zatytułowany: *Projekt pisma m.in. w sprawie równouprawnienia wszystkich obywateli wg artykułu 69 Konstytucji*⁷². W dniu 15 lutego 1975 r. opracowanie zostało przekazane kard. Stefanowi Wyszyńskiemu oraz bp. Bronisławowi Dąbrowskiemu FDP. Następnie 12 marca 1975 r., podczas posiedzenia 147. Konferencji Plenarnej EP, dokument został zaprezentowany wszystkim polskim hierarchom. W protokole zawarto wówczas następujące stwierdzenie: „Referent przedłożył do aprobaty projekt memoriału do Rządu nt. *Obrona katolików przed alienacją*. Odczytany przez kardynała projekt został przyjęty oklaskami. W najbliższych dniach zostanie przekazany Rządowi imieniem Konferencji Plenarnej Episkopatu”⁷³.

Zgodnie z zapowiedzią, 17 marca 1975 r. przewodniczący KEP oraz jej sekretarz wystosowali do rządu PRL pismo oparte na przygotowanym przez kard. Wojtyłę opracowaniu⁷⁴.

Projektowane przez władze PRL w drugiej połowie 1975 r. zmiany w konstytucji nie mogły ująć uwagi polskich biskupów. Propozycje partyjnych decydentów zmierzały bowiem w kierunku konstytucyjnego unormowania sojuszu ze

⁶⁹ J. Szczepaniak, *Kościelny ośrodek akademicki w Krakowie w wizji i działaniu Karola Wojtyły (1959–1978)*, „Textus et Studia” 2016 nr 2(6), s. 122-123.

⁷⁰ A. Casaroli, *Pamiętniki. Męczeństwo cierpliwości. Stolica Święta i kraje komunistyczne (1963–1989)*, Warszawa 2001, s. 229-230.

⁷¹ *Komunikat konferencji plenarnej Episkopatu Polski o kontaktach między Rządem a Stolicą Apostolską (fragment)*, w: P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 2: *Lata 1960–74*, s. 653; J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 38.

⁷² K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia...*, s. 377-382.

⁷³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/276, k. 71, Protokół 147. KPEP, Warszawa, 11-12 III 1975 r.

⁷⁴ K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia...*, s. 382.

Związkiem Radzieckim, przynależności do bloku państw socjalistycznych oraz wprowadzenia zapisu o przewodniej roli PZPR w życiu społeczno-politycznym narodu. Widząc w tych działaniach wyraźne ograniczenie suwerenności państwa polskiego oraz praw obywatelskich, Episkopat Polski podjął zdecydowane działania. Metropolita krakowski był autorem projektu oświadczenia w sprawie konstytucji PRL, skierowanego do władz państwowych w dniu 25 lutego 1976 r. Mimo że dokument – przedyskutowany podczas posiedzenia Rady Głównej EP – nie został przyjęty jako stanowisko Episkopatu Polski, to jednak wpłynął on konstruktywnie na dalsze działania hierarchów. Opracowanie kard. Karola Wojtyły stało się podstawą wydanego w marcu 1976 r. *Wyjaśnienia sekretariatu Episkopatu dla wiernych w związku z pytaniami dotyczącymi zmiany Konstytucji*. Dokument ten – zgodnie z sugestią Metropolity krakowskiego – został odczytany we wszystkich kościołach w Polsce w niedzielę 7 marca 1976 r.⁷⁵

2.3. Kontakty ze Stolicą Apostolską oraz konferencjami episkopatów

Pomijając okres studiów rzymskich w latach 1946–1948, pierwszym i najważniejszym doświadczeniem Karola Wojtyły w kontaktach z centralnymi urzędami Stolicy Apostolskiej był Sobór Watykański II. Wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej, jako jeden z nielicznych polskich biskupów, uczestniczył we wszystkich czterech sesjach soborowych⁷⁶. W auli soborowej wygłosił 8 przemówień, co było dużym osiągnięciem, świadczyło o dobrym przygotowaniu merytorycznym, znajomości najnowszych trendów teologicznych, biegłym posługiwaniu się łaciną kościelną oraz twórczym zaangażowaniu mówcy⁷⁷. Nadmienić należy, że częściej przemawiali tylko kard. Stefan Wyszyński (10 przemówień) i bp Michał Klepacz (9 przemówień). Wypowiedzi krakowskiego Hierarchy dotyczyły następujących schematów: o liturgii, o źródłach Objawienia, o Kościele, o wolności religijnej,

⁷⁵ *Wyjaśnienie sekretariatu Episkopatu dla wiernych w związku z pytaniami dotyczącymi zmiany Konstytucji*, w: P. Raina, *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945–1989*, t. 3: *Lata 1975–89*, Poznań–Pelplin 1996, s. 31–33.

⁷⁶ Tylko dziesięciu polskich hierarchów uczestniczyło we wszystkich czterech sesjach Soboru Watykańskiego II. Byli to: 1) prymas Polski, metropolita gnieźnieński i warszawski, kard. Stefan Wyszyński; 2) metropolita poznański abp Antoni Baraniak; 3) biskup włocławski Antoni Pawłowski; 4) biskup chełmiński Kazimierz Józef Kowalski; 5) biskup lubelski Piotr Kałwa; 6) biskup łódzki Michał Klepacz; 7) wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej bp Karol Wojtyła (od 1964 r. arcybiskup metropolita krakowski, od 1967 r. kardynał); 8) biskup pomocniczy diecezji katowickiej i koadiutor *cum iure successionis* bp Stanisław Adamski (Katowice), Herbert Bednorz (od 1967 r. biskup katowicki); 9) biskup koadiutor diecezji gdańskiej Edmund Nowicki (od 1964 r. biskup gdański); 10) specjalny delegat prymasa Polski w Opolu z uprawnieniami biskupa rezydencjonalnego bp Franciszek Jop (od 1967 r. administrator apostolski *ad nutum Sanctae Sedis* w Opolu, od 1972 r. biskup opolski). Zob. M. Białkowski, *Wokół Soboru Watykańskiego II. Studia i szkice*, Toruń 2016, s. 49.

⁷⁷ R. Skrzypczak, *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, Warszawa 2011.

o apostołstwie świeckich, o Kościele w świecie współczesnym⁷⁸. Prace redakcyjne nad ostatnim z wymienionych dokumentów były największym soborowym „osiągnięciem” Karola Wojtyły. Ostateczna redakcja tzw. schematu XIII stała się podstawą tekstu przyjętej przez ojców soborowych 7 grudnia 1965 r. Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*⁷⁹. Z perspektywy całej posługi biskupiej należy stwierdzić, że Sobór Watykański II stał się sprawdzianem rozwoju duchowego, przygotowania intelektualnego oraz zdolności organizacyjnych przyszłego Papieża.

Jeszcze przed ogłoszeniem nominacji kardynalskiej – 8 marca 1967 r. – Karol Wojtyła został powołany przez Pawła VI do grona konsultorów Rady Świeckich (*Consilium de Laicis*)⁸⁰. Natomiast bezpośrednio po kreacji kardynalskiej w czerwcu 1967 r. wszedł w skład Kongregacji ds. Duchowieństwa oraz Kongregacji Kościołów Wschodnich. W marcu 1973 r. został włączony w skład Kongregacji Wychowania Chrześcijańskiego, a w sierpniu 1975 r. – Kongregacji Sakramentów i Kultu Bożego⁸¹.

Zmiany, jakie wniósł w życie Kościoła powszechnego Sobór Watykański II, dotyczyły wielu aspektów – odnowy liturgii, awansu świeckich, nowej eklezjologii, szczególnie zaś nauczania o kolegalności. Te ostatnie spowodowały ustanowienie przez papieża Pawła VI instytucji Synodu Biskupów – organu doradczego biskupa Rzymu⁸².

Zwołany na jesień 1967 r. I Synod Biskupów poświęcony był zagadnieniu zachowania i umocnienia wiary katolickiej, jej integralności, żywotności, rozwoju, spójności doktrynalnej i historycznej. Kardynał Karol Wojtyła został wybrany na jego członka podczas 103. Konferencji Plenarnej EP, obradującej w dniach 15-16 czerwca 1967 r. Na Arcybiskupa krakowskiego w pierwszym głosowaniu oddano 7 głosów (na 54 głosujących), w drugim głosowaniu – 49 głosów (również na 54 głosujących)⁸³. Wybór zatwierdził papież Paweł VI. W okresie przygotowań do obrad synodu Wojtyła – na podstawie przekazanej przez sekretarza generalnego synodu dokumentacji – szczegółowo opracował problematykę nauki wiary, niebezpieczeństw i zagrożeń dla współczesnej wiary oraz sposobów szukania dróg wyjścia w tych sytuacjach⁸⁴. Niestety wyniki jego prac studyjnych nie zostały przedstawione podczas obrad synodu. Odmowa udzielenia paszportu Prymasowi

⁷⁸ B. Bejze, *Kronika Soboru Watykańskiego II*, Częstochowa 2000, s. 101-111.

⁷⁹ M. Białkowski, *Wokół Soboru Watykańskiego II. Studia i szkice*, s. 76.

⁸⁰ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/22, k. 13, Protokół KGEP, Warszawa, 11 IV 1967 r. Zob. J. M. Dyduch, *Rola Kardynała Karola Wojtyły w pracach Komisji Apostołstwa Świeckich*, w: *Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, red. T. Pieronek, R. Zawadzki, Kraków 1988, s. 332; tenże, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w pracach Rady Świeckich*, s. 6.

⁸¹ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 236, 421 i 531.

⁸² J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 30.

⁸³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/232, k. 58, Protokół 103. KPEP, Warszawa, 15-16 VI 1967 r.

⁸⁴ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu*, s. 103-111.

Polski na wyjazd do Rzymu spowodowała, że Metropolita krakowski – wraz z innymi polskimi członkami synodu – zrezygnował z wyjazdu na synod. Postawa Metropolity krakowskiego była wyrazem jego solidarności z osobą Prymasa oraz znakiem protestu wobec represyjnej polityki wyznaniowej władz PRL.

Kolejny Synod Biskupów, zwołany w roku 1969, miał charakter nadzwyczajny. Tym razem zaproszenie przyszło od samego Pawła VI, który osobiście mianował Metropolitę krakowskiego uczestnikiem synodu. Tematem obrad – w których aktywny udział wziął krakowski Hierarcha – były zagadnienia władzy w Kościele, postrzegane z perspektywy współpracy Stolicy Apostolskiej z konferencjami episkopatów.

Znaczącym wydarzeniem w posłudze kard. Karola Wojtyła Kościołowi powszechnemu był Synod Biskupów w 1971 r. Wybór na delegata nastąpił podczas 123. Konferencji Plenarnej EP⁸⁵. Tym razem ojcowie synodalni mieli dyskutować o problemie kapłaństwa sakramentalnego i sprawiedliwości w świecie. Jednocześnie Episkopat Polski – w odpowiedzi na prośbę Rady Sekretariatu Synodu Biskupów – przygotował propozycje dodatkowych tematów, które mogły być przedmiotem obrad. Były to następujące zagadnienia: 1) życie zakonne; 2) sposób sprawowania władzy w Kościele; 3) prymat celów duszpasterskich; 4) posłuszeństwo kapłanów; 5) Magisterium i jego autorytet w Kościele. Odpowiedź skierowaną do Sekretariatu Synodu Biskupów, zawierającą sugestie wymienionych powyżej tematów, przygotował Karol Wojtyła. Natomiast sama aktywność Kardynała podczas obrad spotkała się z uznaniem zarówno Pawła VI, jak i ojców synodalnych, którzy wybrali go 5 grudnia 1971 r. do Rady Sekretariatu Synodu Biskupów⁸⁶.

Zasiadanie w Radzie Sekretariatu Synodu Biskupów wymagało jeszcze większego zaangażowania ze strony przyszłego Papieża. Synod Biskupów z 1974 r., poświęcony ewangelizacji, był dla niego czasem niezwykle wyczerpującej pracy intelektualnej oraz organizacyjnej. Ponadto podczas 135. Konferencji Plenarnej EP 21 marca 1973 r. ustanowiono Komisję Synodalną, na czele której stanął Metropolita krakowski⁸⁷. Organ ten przygotował dwa dokumenty: *Votum Episkopatu Polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata* oraz *Votum*. Wojtyła był też odpowiedzialny za przygotowanie – w imieniu Episkopatu Polski – uwag do rozesłanej przez Sekretariat Synodu tzw. „Panoramy”, w której syntetyzował aktualny obraz życia Kościoła.

⁸⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/252, k. 51, Protokół 123. KPEP, Warszawa, 27-28 I 1971 r.

⁸⁶ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 32.

⁸⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/264, k. 9, Protokół 135. KPEP, Warszawa, 21-22 III 1973 r. Według odrębnego zapisu sporządzonego przez kard. Stefana Wyszyńskiego tworzyli ją: kard. Karol Wojtyła, abp Antoni Baraniak, bp Jerzy Ablewicz, bp Ignacy Tokarczuk. Zob. również: AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/267, k. 26, Protokół 138. KPEP, Warszawa, 13-14 IX 1973 r.

Powołanie Karola Wojtyły przez papieża Pawła VI na jednego z dwóch głównych relatorów synodu (drugim był pakistański kardynał Joseph Cordeiro) nałożyło na Metropolitę krakowskiego kolejny obowiązek, jakim było przygotowanie relacji do drugiej części schematu o ewangelizacji współczesnego świata⁸⁸. Ponadto 22 października 1974 r. został po raz kolejny wybrany przez ojców synodalnych do Rady Sekretariatu Synodu⁸⁹. Uczestnictwo w pracach tego kolegiального ciała zaowocowało m.in. przygotowaniem dokumentu końcowego – orędzia ojców synodalnych na zakończenie ich prac.

Również ostatni synod, zwołany przez papieża Montiniego w 1977 r., był dla kard. Wojtyły czasem intensywnej pracy. Jako członek Rady Sekretariatu Synodu nie tylko przygotował on dokumenty będące zarysem problematyki przyszłego synodu, ale zredagował też wspólną wypowiedź biskupów polskich – votum Episkopatu Polski. Dokument ten został omówiony i zatwierdzony podczas sesji KEP obradującej jesienią 1976 r.⁹⁰. Na prośbę Prymasa Polski po raz kolejny opracował materiały do tzw. „Panoramy”. Zostały one zawarte w obszernym dokumencie zatytułowanym: *Do panoramy życia Kościoła na Synod Biskupów 1977 (nomine episcoporum Poloniae)*. Już w trakcie obrad synodu przekazał natomiast dwa kolejne opracowania, które dotyczyły roli rodziców w katechizacji dzieci oraz potrzeby katechizacji dorosłych. Kardynał Karol Wojtyła uczestniczył również w przygotowaniu i redakcji posynodalnej Adhortacji o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*, która została ogłoszona w 1. rocznicę jego wyboru na Stolicę Piotrową – 16 października 1979 r.

Metropolita krakowski nie tylko blisko współpracował z dykasteriami Kurii Rzymskiej w związku z kolejnymi synodami biskupów, ale utrzymywał też serdeczne więzi z przedstawicielami największych episkopatów Europy i świata. W trakcie obrad Soboru Watykańskiego II szczególnie intensywne były kontakty z członkami Episkopatu Francji. Trwały one prawie od początku obrad, gdyż już 30 października 1962 r. w protokole nr 2 z posiedzenia polskich ojców soborowych w Rzymie zapisano, że odbyły się trzy spotkania z hierarchami francuskimi, a za kontakty te odpowiadają: abp Kominek, bp Bednorz oraz bp Wojtyła⁹¹. Kontynuowane w czasie II i III sesji Soboru Watykańskiego II oraz w okresach pomiędzy sesjami nabierały coraz szerszego rozmachu. Dobrze ilustruje to ciekawe i obszerne sprawozdanie zawierające opis podróży do Francji oraz spotkań z biskupami francuskimi. W sprawozdaniu tym, opatrzonym datą 28 października 1965 r., a złożonym na ręce kard. Stefana Wyszyńskiego, Wojtyła informował, że 17 października 1965 r. udał się na zaproszenie bpa Luciena Lebruna do Paray-le-Monial, gdzie odprawił mszę świętą pontyfikalną i uczestniczył w 200. rocznicy

⁸⁸ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 494-495.

⁸⁹ Tamże, s. 497.

⁹⁰ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 34.

⁹¹ M. Białkowski, *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962-1965*, Lublin 2019, s. 256.

ustanowienia liturgicznej uroczystości Najświętszego Serca Pana Jezusa. W dalszej części pisał: „Wkrótce po powrocie z Paray-le-Monial odbyłem rozmowę z Abpem. G. Garrone z Tuluzy, vice-przewodniczącym Episkopatu francuskiego, znanym mi dobrze dzięki wspólnej pracy nad schematem XIII. [...] Treść rozmowy można krótko ująć w sposób jak następuje. We Francji sytuacja Kościoła w Polsce, a zwłaszcza Episkopat i osoba Księdza Prymasa, są przedmiotem sporu, jaki toczy się pomiędzy przedstawicielami tzw. lewicy i prawicy katolickiej. O ile jednym zależy na ukazywaniu stosunku państwa do Kościoła w Polsce w kolorach jak najbardziej dodatnich i przez to nieprawdziwych, to natomiast drudzy posługują się sytuacją Kościoła w Polsce, korzystając z prawdziwych faktów i z enuncjacji naszego Episkopatu, ale czynią to w znacznej mierze po to, by zwalczać lewicę. [...] Wkrótce po tej rozmowie nastąpiło w dniu 25 X w Seminarium St-Louis spotkanie z licznie zgromadzonym Episkopatem francuskim (uczestniczyło kilkudziesięciu biskupów, w tym dwu kardynałów). Inicjatywa wyszła ze strony abpa z Rennes, F. Gouyon, z którym naprzód korespondencyjnie ustaliłem termin i charakter spotkania. Z naszej strony brał w nim udział Abp B. Kominek, Bp J. Jaroszewicz, Bp K. Majdański – i niżej podpisany. Przedstawiliśmy naprzód, przemawiając po kolei, sytuację, a bardziej jeszcze pracę Kościoła w Polsce. Potem odpowiadaliśmy na szereg pytań. Byliśmy obecni wyłącznie Biskupi, gdyż Abp Gouyon wykluczył wszystkie inne osoby z tego spotkania. Zdaje się, że wypadło ono dodatnio. Znow wróciła sprawa udziału w Millenium oraz propozycja przesyłki książek”⁹².

Zamknięcie obrad soborowych w grudniu 1965 r. nie zakończyło serdecznych kontaktów z biskupami francuskimi, austriackimi, niemieckimi, amerykańskimi i afrykańskimi, wręcz przeciwnie było początkiem długoletnich relacji, które zaowocowały wieloma podróżami zagranicznymi. Wymienić należy najważniejsze, w czasie których Metropolita krakowski reprezentował cały Episkopat Polski.

W 1969 r. Kardynał udał się do Kanady (28 sierpnia – 16 września) i Stanów Zjednoczonych Ameryki (16 września – 1 października). Była to zaległa podróż milenijna i mimo że najważniejsze były spotkania z Polonią kanadyjską oraz amerykańską, to istotne miejsce zajmowały też spotkania z dostojnikami kościelnymi⁹³.

Również podróż na 40. Kongres Eucharystyczny w Melbourne w Australii, w lutym 1973 r., była czasem służby Episkopatowi Polski. Metropolita krakowski nie tylko pełnił funkcje reprezentacyjne, ale odwiedził też polskich kapłanów i misjonarzy w Nowej Gwinei oraz w Nowej Zelandii. W Sydney przyjmował go kard. James Darcy Freeman; w Canberze – abp Thomas Cahil; w Melbourne – kard.

⁹² AAW, SPP,teczka: *Sobór Watykański II. Sesje polskich ojców soborowych (od 29 IX 1963 r. do 4 XII 1965 r.)*, b. p.

⁹³ Kardynał spotkał się m. in. z arcybiskupem Quebecu i prymasem Kanady – kard. Mauricem Royem; arcybiskupem Montrealu – Paulem Grégoire'em; arcybiskupem Detroit i przewodniczącym Konferencji Amerykańskich Biskupów Katolickich – kard. Johnem F. Deardenem; arcybiskupem Bostonu – kard. Richardem Cushingiem; arcybiskupem St. Louis – kard. Johnem Carberryem; arcybiskupem Filadelfii – kard. Johnem Krolem oraz złożył wizytę w siedzibie Konferencji Amerykańskich Biskupów Katolickich w Waszyngtonie.

James Robert Knox; w Adelaide – abp James William Gleeson; w Perth – abp John Goody.

Kolejną podróż zagraniczną odbył na przełomie maja i czerwca 1973 r. – do Belgii. Gościł wówczas u biskupa Brugii Emiela De Smedta, znajomego z czasów Soboru Watykańskiego II.

Ważny nie tylko z punktu widzenia Episkopatu Polski, ale także Kościoła powszechnego był udział Karola Wojtyły w pogrzebie biskupa Litomierzyc kard. Štěpána Trochty SDB w dniu 16 kwietnia 1974 r.⁹⁴. Komunistyczne władze Czechosłowacji, mimo że nie zgodziły się na koncelebrowanie Mszy św. przez nielicznych zagranicznych hierarchów, to nie przeszkodziły w wygłoszeniu krótkiej przemowy pogrzebowej przez Wojtyłę nad trumną Kardynała na cmentarzu. Ten odważny gest był znakiem solidarności i współczucia okazanego przez Kościół polski Kościołowi czeskiemu⁹⁵.

W dniach 23 lipca – 11 września 1976 r. Metropolita krakowski przewodniczył delegacji Episkopatu Polski na 41. Kongres Eucharystyczny w Filadelfii. Podobnie jak siedem lat wcześniej odwiedził on główne ośrodki polonijne w Stanach Zjednoczonych Ameryki i w Kanadzie. Wiele czasu poświęcał również na oficjalne rozmowy z hierarchami amerykańskimi i kanadyjskimi⁹⁶. Po powrocie do kraju kard. Karol Wojtyła nie tylko sporządził szczegółowe opracowanie dotyczące 41. Kongresu Eucharystycznego, kontaktów z episkopatami amerykańskim i kanadyjskim, spotkaniami z Polonią, ale przygotowywał również projekty korespondencji z Konferencją Amerykańskich Biskupów Katolickich oraz Konferencją Episkopatu Kanady⁹⁷.

W dniach 20-25 września 1978 r. współprzewodniczył wraz z kard. Stefanem Wyszyńskim delegacji polskich biskupów w RFN. Podkreślić należy, że z uwagi na wiek Prymasa Tysiąclecia to na kard. Wojtyłę spoczywała odpowiedzialność za przygotowanie, organizację i przebieg tej podróży. Polscy hierarchowie spotkali się przede wszystkim z przewodniczącym Niemieckiej Konferencji Biskupów kard. Josephem Höffnerem oraz kard. Hermannem Volkiem. Dnia 21 września 1978 r. wzięli udział w posiedzeniu Niemieckiej Konferencji Biskupów w Fuldzie⁹⁸.

⁹⁴ A. Casaroli, *Pamiętniki*, s. 136.

⁹⁵ J. Wąsowicz, *Kardynał Štěpán Trochta SDB – więzień dwóch systemów totalitarnych*, „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie” 7(2017), s. 41.

⁹⁶ Do najważniejszych rozmówców zaliczyć należy: arcybiskupa Bostonu – kard. Humberta Souśę Medeirosa; arcybiskupa Waszyngtonu – kard. Williama Bauma; arcybiskupa Filadelfii – kard. Johna Krola; arcybiskupa seniora Baltimore – kard. Lawrence’a Shehana; arcybiskupa Chicago – kard. Johna Cody’ego; arcybiskupa Nowego Jorku – kard. Terence’a Cooke’a; arcybiskupa San Francisco – Josepha T. McGuckena; przewodniczącego Konferencji Amerykańskich Biskupów Katolickich, arcybiskupa Cincinnati – kard. Josepha L. Bernardina; arcybiskupa Toronto – Philipa Pocka oraz przewodniczącego Konferencji Episkopatu Kanady – bpa Geralda Cartera.

⁹⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, II 4/284, k. 48-49, Protokół 155. KPEP, Warszawa, 17-18 XI 1976 r.

⁹⁸ *Stefan Kardynał Wyszyński, Karol Kardynał Wojtyła. Spotkania w Republice Federalnej Niemiec*, Poznań 1979, s. 25-31.

Po powrocie do kraju Kardynał w taki sposób dzielił się swoimi spostrzeżeniami: „Sam przebieg wizyty delegacji polskiej przeszedł wszelkie oczekiwania. Widziano w nas, w naszej postawie ratunek przed zagrożeniem ze Wschodu; pojęcie tego zagrożenia jakoś spokojnie dojrzewa – zupełnie inaczej niż to było po 1918 r. Problemem bardzo często ich nurtującym jest to – jak sobie Kościół w Polsce daje radę z laicyzacją zaprogramowaną, w której żyje, gdy Zachód nie może sobie poradzić z samoistną. Dlatego wysunięto projekt, by z biskupów polskich i niemieckich stworzyć Komisję Mieszaną, która rozpracowałaby te zagadnienia”⁹⁹.

Karol Wojtyła pełnił również wielokrotnie funkcję gospodarza, gdy do Polski przybywali zagraniczni dostojnicy, zarówno przedstawiciele zagranicznych episkopatów (kard. Franz König, kard. Julius Döpfner, kard. John Krol, bp Gerald Carter), jak i wysocy urzędnicy Kurii Rzymskiej (kard. Gabriel-Marie Garrone, kard. Antonio Poma, abp Agostino Casaroli).

2.4. Inspirowanie zmian struktury organizacyjnej, celów i zadań KEP

Jednym z najważniejszych zadań, z jakimi przyszło zmierzyć się Kościołowi katolickiemu po Soborze Watykańskim II, było nadanie nauczaniu soborowemu wymiaru praktycznego. W dziele tym niezwykle ważną rolę odgrywały komisje specjalistyczne KEP. Inicjatywa utworzenia kilku z nich należała do abpa Karola Wojtyły. W przypadku Komisji Teologicznej, o której powstanie zabiegał specjalnie w liście do Prymasa Polski z 28 lutego 1966 r., Metropolita krakowski kierował się potrzebą zagospodarowania nauczania Soboru Watykańskiego II: „[...] zakończenie Soboru oraz jego dorobek doktrynalny stanowi dobrą okazję do powołania Komisji Teologicznej. Dorobek doktrynalny jest bowiem bardzo obfity i zarazem bardzo nowy. Prawidłowe posługiwanie się nim w nauczaniu seminaryjnym, a także duszpasterstwie, kaznodziejstwie oraz katechizacji – a to jest obowiązkiem całego Kościoła w przyszłości – możliwe jest tylko pod warunkiem gruntownego przepracowania teologicznego. Sprawa należy do teologów – dotyczy ich warsztatu. Komisja teologiczna miałaby za zadanie: 1) nawiązać do pracy samego Soboru; 2) nadać pracy teologów właściwą rangę, organizację i celowość”¹⁰⁰.

Co prawda Komisja Teologiczna nie powstała, ale dzięki staraniom Metropolity krakowskiego Podkomisja Studiów – wyodrębniona w 1970 r. z Komisji Studiów i Seminariów – przekształcona została w Komisję Nauki Katolickiej. Karol Wojtyła nie poprzestał jednak na tych działaniach. W dalszej perspektywie widział konieczność utworzenia jeszcze jednego specjalistycznego organu kolegiałnego – Rady Naukowej EP. Po raz pierwszy pomysł jej utworzenia wysunął podczas 105. Posiedzenia Plenarnego KEP w dniu 24 listopada 1967 r. Mówił wówczas:

⁹⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/294, k. 30, Protokół 165. KPEP, Warszawa, 3-4 X 1978 r.

¹⁰⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/221, k. 15, *Pismo metropolity krakowskiego Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 28 II 1966 r.

„Istnieje potrzeba powołania Rady Naukowej jako organu opiniodawczego oraz współdziałającego. W skład Rady powinni wejść najwybitniejsi przedstawiciele poszczególnych dyscyplin teologicznych i nauk pokrewnych”¹⁰¹.

Natomiast 14 lutego 1970 r., ponad dwa lata przed formalnym ustanowieniem Rady Naukowej EP, w ten sposób argumentował konieczność jej powstania: „[...] powinna być powołana w związku z pewnymi szczególnymi zadaniami Podkomisji [Studiów Episkopatu Polski – M.B.]. Dotyczy to w szczególności zagadnienia kwalifikacji pracowników naukowych, opiniowania niektórych spraw związanych z działalnością uczelni akademickich i seminariów duchownych, a wreszcie zleconej Podkomisji przez Konferencję Episkopatu funkcji stanowiącej odpowiednik działalności Kongregacji pro Doctrina Fidei”¹⁰².

Jednocześnie zaproponował listę członków komisji wybranych spośród 50 kandydatów. Metropolita krakowski uważał, że w Radzie Naukowej winni zasiąść: bp Wincenty Urban, ks. Marian Rechowicz, ks. Antoni Słomkowski, ks. Walenty Urmanowicz, ks. Czesław Jakubiec, ks. Eugeniusz Florkowski, ks. Józef Pastuszka, ks. Stanisław Kamiński, Adam Vetulani, Stefan Kurowski, ks. Władysław Smoleń. Funkcję sekretarza pełnić miał ks. Marian Jaworski¹⁰³.

Również Komisja Apostolstwa Świeckich zawdzięczała swoje powstanie Karolowi Wojtyłe. Zabiegając o jej powołanie podczas posiedzenia Komisji Głównej EP w dniu 8 marca 1966 r., zadał kard. Wyszyńskiemu pytanie: „[...] czy przedstawieni kandydaci do Komisji Episkopatu Apostolstwa Świeckich otrzymają nominacje?”. W odpowiedzi prymas Wyszyński stwierdził: „[...] najpierw należy przyrzeć się kandydatom świeckim – może trzeba będzie z kogoś zrezygnować, innych zaś zaprosić, w każdym razie zaczekać”¹⁰⁴.

Sprawa utworzenia komisji oraz włączenia w jej prace świeckich powróciła ponownie już podczas posiedzenia 93. Konferencji Milenijnej Episkopatu Polski, która obradowała w Gnieźnie 16 kwietnia 1966 r. Metropolita krakowski postulował wówczas, by przy ustaleniu listy członków komisji uwzględnić istnienie duszpasterstwa stanowego i zawodowego¹⁰⁵.

Kolejnym krokiem zmierzającym do przebudowy struktury KEP był postulat utworzenia Rady ds. Kultury. Pomysł zorganizowania takiego gremium zrodził się najprawdopodobniej wśród członków Komisji Apostolstwa Świeckich. Kardynał Karol Wojtyła przedstawił go na posiedzeniu tejże komisji w dniu 3 grudnia 1977 r.

¹⁰¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/234, k. 51, Protokół 105. KPEP, Warszawa, 23-24 XI 1967 r.

¹⁰² AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/248, k. 6, Działalność Podkomisji Studiów.

¹⁰³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/248, k. 4, *Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 14 II 1970 r.

¹⁰⁴ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/21, k. 38, Protokół KGEP, Warszawa, 8 III 1966 r.

¹⁰⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/222, k. 21, Protokół 93. Milenijnej KPEP, Gniezno – Poznań, 14-17 IV 1966 r.

Rada ds. Kultury miała pełnić wobec Komisji Apostolstwa Świeckich podobną rolę, jaką wykonywała Rada Naukowa wobec Komisji ds. Nauki Katolickiej¹⁰⁶.

Karol Wojtyła był również pomysłodawcą reorganizacji struktury KEP poprzez zmiany organizacyjne wewnątrz jej sekretariatu. Postulat ten przedstawił kard. Wyszyńskiemu tuż po śmierci ówczesnego sekretarza KEP, bpa Zygmunta Choromańskiego, ale jeszcze przed zatwierdzeniem pierwszego Statutu KEP przez Stolicę Apostolską. Obserwacja pracy sekretarza KEP oraz jego najbliższego współpracownika, bpa Bronisława Dąbrowskiego FDP, nasunęła myśl, by – wobec coraz większej ilości zadań stawianych przed sekretariatem – dokonać jego rozdzielenia na dwa biura. W piśmie skierowanym do przewodniczącego KEP z 2 lutego 1969 r. postulował, by oprócz dotychczasowego sekretarza KEP, którego stanowisko „[...] było dotąd usytuowane przede wszystkim na osi spraw Kościoła – Państwo, zostało dopełnione [...] sekretariatem «ad intra» sprawowanym przez drugiego biskupa (lub nawet nie-biskupa). Ten drugi sekretarz pozostawałby nade wszystko w żywym kontakcie z problematyką tej wielokierunkowej działalności Kościoła, którą wyznaczają i którą sterują poszczególne Komisje oraz przyporządkowane do nich sekcje czy grupy. [...] Funkcja sekretarza «do spraw wewnętrznych» pozostaje w ścisłym związku z takim przeorientowaniem stylu pracy. Do niego bowiem docierałby całościowy kształt informacji z poszczególnych Komisji, aby w oparciu o nie planować problematykę posiedzeń. Wiele spraw mogłoby ograniczyć się do przekazu «in scriptis». Natomiast wybierane wedle potrzeb i wedle pewnej kolejności zagadnienia – resorty poszczególnych Komisji – mogłyby wówczas podlegać obszerniejszemu i bardziej wszechstronnemu studium¹⁰⁷.

Inicjatywa Karola Wojtyły nie znalazła akceptacji w oczach Prymasa Polski, choć należy zauważyć, że jej nowatorstwo mogło w znaczący sposób usprawnić, a nawet zrewolucjonizować działalność KEP.

III. UDZIAŁ W PRACACH KOMISJI SPECJALISTYCZNYCH EPISKOPATU POLSKI

Karol Wojtyła wniósł znaczący wkład w prace komisji Episkopatu Polski. Gremia te złożone przede wszystkim z duchownych (biskupów i księży) – specjalistów w zakresie poszczególnych dziedzin życia kościelnego – podejmowały często samodzielne inicjatywy wyrastające poza ich wąski zakres kompetencyjny. Nierzadko działania te były jednak chaotyczne i nieskoordynowane z pracami plenarnymi KEP: „Ksiądz Prymas nie po raz pierwszy stwierdza, że jest zaskakiwany inicjatywami przewodniczących niektórych Komisji Episkopatu. Wydaje się, że powinna istnieć jakaś forma ściśle ustalająca prawa i obowiązki poszczególnych Komisji.

¹⁰⁶ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 184.

¹⁰⁷ AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/27, k. 6-7, *Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 2 II 1969 r.

[...] Można powiedzieć, że powołując się na przewodniczącego, Konferencja Plenarna Episkopatu daje mu jakiś mandat w granicach prac Komisji, ale czy w tym mieści się prawo przyjmowania zobowiązań również materialnych dla wszystkich biskupów? [...] Wynika z tego potrzeba regulaminu zatwierdzonego przez KPE dla każdej Komisji¹⁰⁸.

Właśnie z przytoczonych powyżej powodów w pierwszych miesiącach 1973 r. rozpoczęto prace nad dokumentem regulującym rolę, zadania oraz ogólne uprawnienia Komisji EP. Opracowanie zatytułowane: *Regulamin ramowy dla Komisji Episkopatu Polski* zostało przyjęte przez Radę Główną EP 25 listopada 1974 r. W dokumencie tym zwracano uwagę, że zasadniczym zadaniem komisji jest podejmowanie skutecznej działalności w zakresie spraw sobie powierzonych. Komisje miały zatem: 1) ustalać formy i metody pracy; 2) badać problemy stosownie do powierzonych sobie zadań; 3) uchylać program pracy i czuwać nad jego wykonaniem; 4) podejmować powierzone sobie zadania; 4) przeprowadzać kursy, sesje robocze, sympozja; 5) zwoływać referentów lub delegatów diecezjalnych w sprawach wchodzących w zakres prac komisji; 6) odbywać posiedzenia co najmniej dwa razy w roku; 7) prowadzić protokoły zebrań i archiwa akt; 8) pracować według ustalonego regulaminu.

Z kolei w zakresie relacji z KEP: 1) komisje miały pracować zgodnie z kompetencjami zawartymi w regulaminie; 2) programy pracy i akcje o charakterze zasadniczym (np. duszpasterskie, kaznodziejskie, listy pasterskie) miały być przedkładane do zatwierdzenia; 3) sprawozdania z działalności, opracowania, wnioski i postulaty referowane na posiedzeniach KEP miały być składane na piśmie przewodniczącemu KEP oraz w odpisie sekretarzowi KEP minimum dwa tygodnie przed posiedzeniem plenarnym KEP¹⁰⁹.

W czasie dwudziestu lat swojej posługi biskupiej Karol Wojtyła uczestniczył w ramach Episkopatu Polski w pracach następujących gremiów:

- 1) Komisji Apostolstwa Świeckich – przewodniczący w latach 1966–1978;
- 2) Podkomisji Studiów – przewodniczący w latach 1967–1970;
- 3) Komisji ds. Nauki Katolickiej – przewodniczący w latach 1970–1978;
- 4) Rady Naukowej – przewodniczący w latach 1972–1978;
- 5) Komisji Duszpasterstwa Ogólnego – członek w latach 1958–1978; Komisji Soborowej – członek w latach 1963–1970; Komisji Powołań – członek w latach 1967–1970.

¹⁰⁸ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/28, k. 11-12, Protokół RGEP, Warszawa, 23 I 1973 r.

¹⁰⁹ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/29, k. 127-129, Regulamin Ramowy dla Komisji Episkopatu Polski.

3.1. Przewodniczący Komisji Apostolstwa Świeckich Episkopatu Polski (1966–1978)

Arcybiskup Karol Wojtyła odgrywał coraz większą rolę nie tylko w pracach KEP. Jak już wspomniano, dzięki jego inicjatywie 31 sierpnia 1966 r. powołana została do życia Komisja Apostolstwa Świeckich. Mimo że Metropolita krakowski był rzecznikiem udziału w tym gremium osób świeckich, to ostatecznie w pierwszych latach swojej działalności komisja składała się wyłącznie z osób duchownych¹¹⁰. Sekretarzem komisji został ks. Franciszek Macharski, członkami zaś: bp Lech Kaczmarek, bp Jan Fondaliński, bp Jan Pietraszko, bp Bolesław Pylak, ks. Tadeusz Fedorowicz, o. Eugeniusz Weron SAC¹¹¹.

W 1967 r. kilku świeckich zostało powołanych na ekspertów komisji. Z czasem weszli w jej skład na prawach członków. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. tworzyli ją: kard. Karol Wojtyła (przewodniczący); członkowie: ks. Franciszek Macharski (sekretarz), bp Lech Kaczmarek, bp Jan Fondaliński, bp Jan Pietraszko, bp Bolesław Pylak, ks. Tadeusz Fedorowicz, ks. Eugeniusz Weron SAC, Czesław Strzeszewski, Stefan Swieżawski, Jerzy Turowicz, Jan Kłys, Teresa Kłys, Teresa Strzembosz¹¹². Dzięki staraniom Wojtyły w maju 1972 r., podczas 130. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, zwiększono liczbę świeckich członków komisji z 5 do 10. Dołączyli do niej wówczas: Krystyna Osińska, Kazimierz Czaplinski, Halina Wistuba, Józef Hejnosz i Katarzyna Łopuska. Natomiast Teresa Strzembosz poprosiła o zwolnienie z pracy w komisji¹¹³.

Podczas posiedzenia 100. Konferencji Plenarnej EP w dniu 16 lutego 1967 r. Karol Wojtyła, omawiając dwa pierwsze posiedzenia komisji, stwierdził: „Zapoznanie się z samą koncepcją apostolstwa świeckich w świetle dokumentów soborowych przy równoczesnej konfrontacji tejże z możliwościami apostolstwa świeckich w Polsce i po wysłuchaniu referatów bpa Pylaka i prof. Swieżawskiego oraz szerokiej dyskusji doszła do wniosku, iż w obecnej rzeczywistości polskiej apostolstwo jest możliwe. Miejscem właściwym apostolstwa zorganizowanego jest parafia, apostolstwa organicznego – rodzina, a apostolstwa indywidualnego – zawód. Formą właściwą apostolstwa świeckich jest nie tyle słowo, co wzorowe życie chrześcijańskie”¹¹⁴.

Dnia 2 czerwca 1969 r., z inspiracji Przewodniczącego, uchwalono jeden z najważniejszych dokumentów opracowanych przez komisję – *Dyktando Apostolstwa Świeckich*. Największy wkład w powstanie dokumentu mieli członkowie

¹¹⁰ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21, k. 38, Protokół KGEP, Warszawa, 8 III 1966 r.

¹¹¹ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21, k. 76, Protokół KGEP, Warszawa, 30 VIII 1966 r.

¹¹² AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247, k. 44, Komisje Konferencji Episkopatu Polski, 20 III 1970 r.

¹¹³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/259, k. 91, Protokół 130. KPEP, Jasna Góra, 5-6 V 1972 r.

¹¹⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/229, k. 39, Protokół 100. KPEP, Warszawa, 15-16 II 1967 r.

podkomisji redakcyjnej, która rozpoczęła swoją działalność jeszcze w 1966 r.¹¹⁵. W jej skład weszli: ks. Eugeniusz Weron SAC (przewodniczący), bp Bolesław Pylak, ks. Tadeusz Fedorowicz, Jan Kłys i Jerzy Turowicz. Obszerne opracowanie oparte na nauczaniu Soboru Watykańskiego II zawierało: I. Wstęp; II. Wskazania Ogólne; III. Wskazania Szczegółowe obejmujące cztery rozdziały zatytułowane: 1) Dziedziny apostołstwa; 2) Różne formy apostołstwa; 3) Porządek działalności apostołskiej; 4) Wychowanie do apostołstwa¹¹⁶. Dokument ukazywał model dynamicznej parafii, w której świeccy połączeni są w grupy (wspólnota wspólnot), realizując różne zadania i programy duszpasterskie¹¹⁷: „Podstawową jednostką i terenem pracy apostołskiej w Kościele jest parafia jako wspólnota eucharystyczna. Inne wspólnoty eucharystyczne, jak na przykład placówki filialne, zakonne, działające na terenie parafii, powinny współpracować z parafią. Eucharystia i czynny udział w życiu liturgicznym stanowią naturalne centrum oraz oparcie dla wszelkiej działalności apostołskiej ludzi świeckich”¹¹⁸.

Wkrótce – podczas posiedzenia plenarnego 16 stycznia 1970 r. – *Dyrektorium Apostołstwa Świeckich* zostało przedstawione KEP i stało się obowiązujące w Kościele polskim¹¹⁹. W kolejnych latach dokument uzupełniły opracowania: *Wytyczne w sprawie parafialnych rad duszpasterskich dla zarządzeń diecezjalnych*; *Dyrektorium o dialogu w Kościele* oraz *Bierzmowanie jako sakrament apostołstwa*. Przypatrzmy się po kolei każdemu z nich. Pierwszy – poświęcony radom parafialnym – był praktycznym wcieleniem idei Soboru Watykańskiego II. Mocno wyrażony w nauczaniu soborowym postulat tworzenia tego typu ciał kolegialnych z różną intensywnością realizowany był w poszczególnych diecezjach w Kościele w Polsce. *Wytyczne w sprawie parafialnych rad duszpasterskich dla zarządzeń diecezjalnych* były więc wyraźnym wsparciem i drogowskazem dla Kościołów lokalnych. Zasadnicze prace nad dokumentem prowadzone były na przestrzeni lat 1973–1974. W dniu 30 listopada 1974 r. wersja ostateczna została zatwierdzona przez Komisję Apostołstwa Świeckich, a następnie skierowana na obrady KEP. Dyskusja odbyła się podczas 147. Posiedzenia Plenarnego KEP 26 czerwca

¹¹⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/246, k. 74, Protokół 117. KPEP, Warszawa, 15-16 I 1970 r.

¹¹⁶ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/25, k. 14–47, *Dyrektorium Apostołstwa Świeckich*, Kraków, 1969 r.

¹¹⁷ J. Mariański, *Apostolstwo świeckich w Kościele*, w: *W dwudziestolecie Soboru Watykańskiego II. Recepcja, doświadczenia, perspektywy*, red. J. Homerski, F. Szulc, Lublin 1987, s. 108.

¹¹⁸ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/25, k. 25, *Dyrektorium Apostołstwa Świeckich*, Kraków, 1969 r.

¹¹⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/246, k. 74, Protokół 117. KPEP, Warszawa, 15-16 I 1970 r.

1975 r.¹²⁰. Ostateczne zatwierdzenie tekstu nastąpiło w czasie obrad 150. Konferencji Plenarnej EP 20 listopada 1975 r.¹²¹.

Drugi dokument był efektem wielu lat pracy. Początki wewnątrzkomisyjnych studiów sięgają wiosny 1971 r. Punktem wyjścia dla prac Komisji Apostolstwa Świeckich były m.in. dwa teksty robocze autorstwa Karola Wojtyły: *O dialogu wewnątrz Kościoła* z początków 1969 r. oraz *Wskazania na temat dialogu w Kościele* z jesieni 1972 r. Ostatecznie w trakcie redakcji powstały cztery kolejne wersje – końcowa została przyjęta przez komisję 24 maja 1975 r. Dokument nie został przekazany do zatwierdzenia KEP i pozostał opracowaniem wewnętrznym¹²².

Trzeci dokument to przede wszystkim świadectwo szczególnej troski duszpasterskiej o młodzież i jej dojrzałość chrześcijańską. Prace nad nim rozpoczęły się najprawdopodobniej na początku dekady lat siedemdziesiątych XX w. W maju 1973 r. były już gotowe propozycje instrukcji o sakramencie bierzmowania. Natomiast w styczniu 1974 r. miało miejsce specjalne zebranie komisji z udziałem duchownych i świeckich z różnych diecezji, które uwidocznili konieczność dopracowania oraz wprowadzenia wielu poprawek. W dniu 16 stycznia 1975 r. Konferencja Plenarna EP przyjęła instrukcję duszpasterską dotyczącą sakramentu bierzmowania. Załącznikiem do tego dokumentu było opracowanie Komisji Apostolstwa Świeckich: *Bierzmowanie jako sakrament apostołstwa*¹²³.

Zgodnie z wysuniętą na posiedzeniu Komisji Apostolstwa Świeckich w dniu 24 maja 1975 r. propozycją Przewodniczącego podjęto prace nad statutowym uregulowaniem działalności komisji. Gotowy projekt, zatytułowany *Regulamin Komisji Episkopatu ds. Apostolstwa Świeckich*, został przyjęty przez komisję 24 września 1977 r., a następnie zatwierdzony przez Konferencję Plenarną EP. W numerze 6. *Regulaminu Komisji Episkopatu ds. Apostolstwa Świeckich* określono, że „zadaniem Komisji jest popieranie rozwoju i koordynacja apostołstwa świeckich w Polsce w trosce o pełne urzeczywistnienie powołania świeckich w Kościele i świecie stosownie do uchwał II Soboru Watykańskiego oraz wytycznych Stolicy Apostolskiej”¹²⁴.

Bogaty zakres tematyczny działalności komisji – dzięki zaangażowaniu Metropolity – obejmował wiele aspektów życia duszpasterskiego. Na pierwszym miejscu wymieć należy: problematykę małżeństwa i rodziny; uaktywnienie grup zawodowych poprzez duszpasterstwo stanowe, zawodowe, specjalistyczne oraz grup nieformalnych; współpracę ze zorganizowanymi środowiskami katolickimi; rozwój apostołstwa młodzieżowego, który niósł za sobą doświadczenie ruchów

¹²⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/277, k. 31-33, Protokół 147. KPEP, Warszawa, 26-27 VI 1975 r.

¹²¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/279, k. 64, Protokół 150. KPEP, Warszawa, 19-20 XI 1975 r.

¹²² J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski...*, s. 66-67.

¹²³ Tamże, s. 68-69.

¹²⁴ Tamże, s. 45.

młodzieżowych w Kościele; zagadnienie katechizacji, zwłaszcza młodzieży; podkreślenie znaczenia kultury dla człowieka, dla społeczeństwa, dla ewangelizacji. Tym wszystkim działaniom towarzyszyła bliska współpraca z wieloma organami pomocniczymi KEP, w szczególności z Komisją Duszpasterstwa Ogólnego, Komisją Duszpasterstwa Rodzin i Komisją Duszpasterstwa Akademickiego.

Działalnością znacząco wyrastającą poza wąski zakres zadań powierzonych Komisji Apostolstwa Świeckich był udział krakowskiego Metropolity w pracach Rady Świeckich (1967–1977). Kardynał zgłaszał wiele postulatów odnoszących się do kierunków i zadań stojących przed Radą Świeckich. Co więcej, doświadczenie kierowania dużą archidiecezją w państwie totalitarnym pozwoliło mu sformułować tezę mówiącą o konieczności objęcia w ramach apostołstwa posłannictwa rodzinnego, parafialnego i zawodowego świeckich. Metropolita krakowski zgłaszał więc konieczność objęcia szczególną opieką duszpasterską małżeństw, rodzin oraz młodzieży. W tym wymiarze wyjątkowe znaczenie miało opracowanie *Instrukcji o duszpasterstwie rodzin*, która była owocem współpracy Komisji Apostolstwa Świeckich z Komisją Duszpasterstwa Rodzin. Dokument przetłumaczony na kilka języków został przekazany Radzie Świeckich i został uznany za pionierski wkład w dzieło całego Kościoła¹²⁵.

Kontakty z Radą Świeckich pociągnęły za sobą również aktywny udział przedstawicieli laikatów z Polski w wydarzeniach międzynarodowych. W dniach 11-18 października 1967 r. obradował w Rzymie III Kongres Świeckich. Tematem obrad było hasło: *Lud Boży na drogach ludzkości*. W zgromadzeniu tym wzięły udział delegacje z ponad 100 krajów świata¹²⁶. Polska delegacja, dzięki staraniom Karola Wojtyły, była wyjątkowo liczna. W jej skład weszło, oprócz Przewodniczącego – Metropolity krakowskiego, aż 26 osób (5 duchownych i 21 świeckich). Po zakończeniu kongresu polscy uczestnicy sformułowali wnioski praktyczne związane z dostosowaniem postulatów kongresu do warunków polskich. W kolejnych latach reprezentanci Komisji Apostolstwa Świeckich brali udział m.in. w takich wydarzeniach jak: symposium o dialogu, które odbyło się w marcu 1971 r. w Rzymie; Ekumeniczna Konsultacja obradująca w Asyżu we wrześniu 1974 r.; Światowa Konsultacja Świeckich zorganizowana w październiku 1975 r. w Rzymie¹²⁷.

3.2. Przewodniczący Podkomisji Studiów Episkopatu Polski (1967–1970)

Wyodrębniona w dniu 16 czerwca 1967 r. z Komisji Studiów i Seminariów Podkomisja Studiów kierowana była przez Karola Wojtyłę¹²⁸. Jej skład był dość wyjątkowy, gdyż w przeciwieństwie do większości komisji składała się wyłącznie z księży

¹²⁵ Tamże, s. 72-73.

¹²⁶ J. Woźniakowski, *Świeccy*, Kraków 1987, s. 64-65.

¹²⁷ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 74-76.

¹²⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/232, k. 75, Protokół 103. KPEP, Warszawa, 15-16 VI 1967 r.

diecezjalnych i zakonnych. Jedynym dostojnikiem kościelnym był jej przewodniczący. Wojtyła zaprosił do współpracy: ks. Mariana Jaworskiego, ks. Marcelęgo Molskiego, o. Stefana Moysa SJ, ks. Stanisława Olejnika, o. Bernarda Przybylskiego OP, ks. Kazimierza Romaniuka¹²⁹.

W trakcie swojego pierwszego posiedzenia, które odbyło się 19 września 1967 r. w Krakowie, podkomisja określiła swoje cele, kompetencje i ramy organizacyjne. W kontekście zadań dostrzegano konieczność popierania, pobudzania, rozwijania, organizowania i koordynowania prac naukowo-badawczych w zakresie teologii i nauk pokrewnych; czuwania nad kierunkami rozwoju teologii w Polsce; troski o szkolenie kadr naukowych w zakresie dyscyplin teologicznych i nauk pokrewnych; troski i czuwania nad popularyzacją wiedzy teologicznej. Działalnością podkomisji objęto wszystkie kościelne instytucje naukowe, w szczególności KUL, ATK, papieskie wydziały teologiczne, wyższe seminaria duchowne, studia zakonne, teologiczne towarzystwa naukowe, wydawnictwa naukowe oraz zespoły teologów, przy czym zastrzeżono, że uprawnienia ograniczają się wyłącznie do spraw związanych z działalnością naukową. W wymiarze organizacyjnym dostrzegano natomiast konieczność powołania sekretariatu podkomisji¹³⁰.

Do najważniejszych dokonań podkomisji należy zaliczyć przegląd polskiego i światowego dorobku teologicznego. W tym celu przewodniczący poszczególnych sekcji przedstawili stan reprezentowanych przez siebie gałęzi nauk teologicznych w Polsce i w świecie oraz sprawozdanie z działalności sekcji. Wstępem do takich prac był wygłoszony przez Metropolitę krakowskiego podczas IV Tygodnia Społecznego KUL w dniu 22 kwietnia 1968 r. referat pt. *Funkcja społeczna uniwersytetów katolickich*, podejmujący m.in. kwestię roli teologa w Kościele¹³¹.

Kolejnym zadaniem wykonanym przez podkomisję było zebranie informacji na temat uczelni katolickich w Polsce¹³². Badaniami objęto katolickie szkoły wyższe wszystkich typów. Wśród wniosków sformułowanych podczas 112. Posiedzenia Plenarnego KEP w dniu 16 grudnia 1968 r. zwracał uwagę postulat „ukościelnienia” nauk teologicznych poprzez stworzenie instytucji nadrzędnej, która stale czuwałaby nad ich organizacją, rozwojem, weryfikacją, a więc powołania Rady Naukowej. Kolejny dotyczył planowania w zakresie instytucji. Przewodniczący podkomisji podkreślił konieczność utworzenia uczelni kościelnej o charakterze akademickim

---

¹²⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/233, k. 23, Komisje Konferencji Episkopatu, na dzień I IX 1967 r.

¹³⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/234, k. 50-51, Protokół 105. KPEP, Warszawa, 23-24 XI 1967 r.

¹³¹ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 254; J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 88.

¹³² AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/235, k. 37-38, Protokół 106. KPEP, Warszawa, 24-25 I 1968 r.

w regionie północno-zachodnim, możliwości afiliacji, podnoszenia kwalifikacji wykładowców, studentów i kapłanów pracujących w duszpasterstwie¹³³.

Natomiast w dniu 5 maja 1969 r., podczas 114. Posiedzenia Plenarnego KEP, kard. Wojtyła – w kontekście zaprezentowanej całościowej panoramy katolickich uczelni wyższych – uściślił potrzebę powołania wydziału teologicznego w Poznaniu. Według Metropolity krakowskiego za utworzeniem silnego ośrodka naukowego w stolicy Wielkopolski przemawiały względy geograficzne oraz kulturalno-społeczne¹³⁴. Określono jednocześnie kryteria, jakie winien spełniać wydział teologiczny, by otrzymać zatwierdzenie Stolicy Apostolskiej. Były one następujące: 1) całość studiów powinna być zorganizowana na zasadach uniwersyteckich; 2) instytucja powinna posiadać odpowiednią, systematycznie uzupełnianą bibliotekę; 3) cykl edukacyjny winien być oparty jest na wykładach specjalistycznych oraz seminariach naukowych; 4) warunkiem nadawania stopni naukowych jest odpowiednia liczba samodzielnych pracowników naukowych: a) licencjat może nadawać wydział posiadający co najmniej pięciu samodzielnych pracowników naukowych; b) doktorat może nadawać wydział posiadający co najmniej siedmiu samodzielnych pracowników naukowych; c) habilitację może nadawać wydział posiadający co najmniej dziesięciu samodzielnych pracowników naukowych¹³⁵.

W sprawozdaniu przekazanym 14 lutego 1970 r. kard. Stefanowi Wyszyńskiemu Karol Wojtyła omówił dotychczasowe działania oraz wysunął postulaty na przyszłość. Przywołajmy obszerny fragment tego dokumentu:

„W ciągu niespełna trzech lat swej działalności Podkomisja odbyła 10 posiedzeń, w tym dwa z udziałem wszystkich przewodniczących sekcji specjalistycznych pracowników naukowych wyższych uczelni katolickich. Podkomisja rozpoczęła swą pracę od analizy faktycznego stanu nauki katolickiej w Polsce. W tym celu rozesłano do wszystkich instytucji o charakterze naukowym (uczelni akademickich, seminariów diecezjalnych i zakonnych, towarzystw naukowych i wydawnictw naukowych) oraz do poszczególnych naukowców odpowiednie kwestionariusze. Uzyskano także od przewodniczących sekcji specjalistycznych sprawozdania na temat aktualnego stanu poszczególnych dyscyplin naukowych. Cały ten materiał posłużył do opracowania referatu na temat stanu nauki katolickiej w Polsce, który został przedstawiony i przedyskutowany na Podkomisji, po czym Przewodniczący Podkomisji przedłożył go Konferencji Episkopatu. [...]

Istnieje cała długa lista zagadnień, które znajdują się aktualnie na warsztacie prac Podkomisji. Na pierwszym miejscu należy wymienić opracowanie nowych metod dydaktyki teologii w seminariach duchownych; idzie w szczególności

¹³³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/241, k. 16-17, Protokół 112. KPEP, Kraków, 16-17 XII 1968 r.

¹³⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/243, k. 50, Protokół 114. KPEP, Jasna Góra, 3-4 V 1969 r.

¹³⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/243, k. 50-51, Protokół 114. KPEP, Jasna Góra, 3-4 V 1969 r.

o zagadnienie korelacji i koordynacji poszczególnych dyscyplin naukowych teologicznych, a nawet ich integracji, a więc wypracowania zupełnie nowej systematyki wykładania teologii. Powołano w tym celu specjalny zespół. Drugie ważne zagadnienie to ujednoczenie nomenklatury i organizacji nauki w poszczególnych uczelniach akademickich oraz podział zadań naukowych i dydaktycznych¹³⁶.

3.3. Przewodniczący Komisji ds. Nauki Katolickiej Episkopatu Polski (1970–1978)

Również na czele Komisji ds. Nauki Katolickiej – przekształconej w styczniu 1970 r. z Podkomisji Studiów – stał Metropolita krakowski. Pierwotna lista członków tejże komisji, licząca w styczniu 1970 r. wraz z przewodniczącym dziewiętnastu członków, została dwa miesiące później zmniejszona do trzynastu¹³⁷. Prawdopodobnie był to postulat samego Karola Wojtyły, który podważał udział w pracach komisji licznej grupy rektorów wyższych seminariów duchownych¹³⁸. Gremium to tworzyli: ks. Józef Majka (sekretarz), bp Bohdan Bejze, bp Lech Kaczmarek, bp Kazimierz Majdański, bp Walenty Wójcik, ks. Wincenty Granat, ks. Marian Jaworski, ks. Marceł Molski, o. Stefan Moysa SJ, ks. Stanisław Olejnik, o. Bernard Przybylski OP, ks. Kazimierz Romaniuk¹³⁹.

Spore zmiany w składzie nastąpiły 27 listopada 1974 r. Oprócz kard. Wojtyły tworzyli ją: bp Walenty Wójcik (zastępca przewodniczącego), ks. Marian Jaworski (sekretarz), ks. Adam Kubiś (zastępca sekretarza), bp Lech Kaczmarek, bp Jan Obląk, bp Bohdan Bejze, ks. Michał Peter, ks. Bogusław Inlender, ks. Bronisław Dembowski, o. Marian Żurowski SJ, ks. Stanisław Grzechowiak, o. Bernard Przybylski OP, ks. Józef Majka¹⁴⁰.

Ostateczną nazwę komisji Kardynał zaproponował w liście skierowanym do Prymasa Polski 14 lutego 1970 r., bowiem pierwotna nazwa: „Komisja do spraw nauki w seminariach i na fakultetach teologicznych” była nieprecyzyjna i zbyt długa. W dalszej części pisma Wojtyła nakreślił jej zadania w stadium organizacyjnym: „Komisja nasza stanowi przede wszystkim grupę roboczą, która oddaje usługi Konferencji Episkopatu, zajmując się całokształtem spraw nauki kościelnej w Polsce. W tym celu spotyka się systematycznie z Przewodniczącymi tzw. sekcji specjalistycznych grupującymi profesorów i wykładowców poszczególnych dziedzin. Drugą grupą, z którą Komisja do spraw nauki musi się regularnie spotykać, są aktualni przełożeni poszczególnych uczelni o charakterze akademickim. Prócz

¹³⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/248, k. 6-7, Działalność Podkomisji Studiów.

¹³⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/246, k. 32, Organa Konferencji Episkopatu Polski, stan na dzień 16 I 1970 r.

¹³⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247, k. 11, *Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 14 II 1970 r.

¹³⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247, k. 33, Komisje Konferencji Episkopatu Polski, 20 III 1970 r.

¹⁴⁰ J. M. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 94-95.

wydziałów KUL i ATK wchodzą tutaj wydziały już istniejące w seminariach oraz wydziały zakonne (Dominikanie, Jezuici)¹⁴¹.

Szczególną troską kard. Karola Wojtyły jako przewodniczącego Komisji ds. Nauki Katolickiej EP było zachowanie ciągłości istnienia – poprzez reaktywizację – krakowskiego wydziału teologicznego (akt włączenia w struktury ATK nie był uznawany przez kolejnych metropolitów krakowskich)¹⁴². Jednocześnie przyszły Papież zauważał rażące dysproporcje w rozwoju typowych kierunków świeckich na uczelniach państwowych wobec niedostatków w zakresie studiów teologiczno-filozoficznych. Postulował więc, by istniejące uczelnie katolickie uzyskały afiliację do papieskich uniwersytetów w Rzymie. W ocenie kard. Wojtyły nadanie takiego statusu dwóm wydziałom teologicznym (Kraków i Wrocław) oraz dwóm akademickim studiom teologicznym (Warszawa i Poznań) mogło znacząco podnieść ich rangę oraz przyspieszyć uznanie przez resort szkolnictwa wyższego PRL. Odrębnym problemem był natomiast pozakościelny status ATK¹⁴³. Ostatecznie podjęte przez kard. Karola Wojtyłę działania, mocno wspierane przez Prymasa Polski, zakończyły się sukcesem. Stolica Apostolska przychyliła się do próśb Przewodniczącego Komisji ds. Nauki Katolickiej. Dekretami z 2 i 11 czerwca 1974 r. watykańska Kongregacja Wychowania Chrześcijańskiego nadała wszystkim czterem uczelniom teologicznym tytuły „Papieskich Wydziałów Teologicznych”¹⁴⁴. Tym samym praktycznie odtworzona została przedwojenna sieć uczelni teologicznych, składająca się z pięciu głównych ośrodków, co pozwalało lepiej zaspokoić potrzeby kształcenia teologicznego. Ponadto dwa lata później – 23 grudnia 1976 r. – na prośbę Metropolity krakowskiego Stolica Apostolska erygowała Papieski Wydział Filozoficzny w Krakowie¹⁴⁵.

Drugim zasadniczym celem Przewodniczącego Komisji ds. Nauki Katolickiej EP – będącym wyraźnym znakiem realizacji nauczania Soboru Watykańskiego II – było upowszechnienie wykształcenia teologicznego wśród kapłanów na poziomie akademickim poprzez większą dostępność do uczelni i wydziałów teologicznych. W notatce „pro memoria”, stanowiącej zapewne podstawę wystąpienia podczas posiedzenia Rady Głównej Episkopatu Polski w dniu 12 kwietnia 1972 r.,

¹⁴¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247, k. 10-11, *Pismo metropolity krakowskiego kard. Karola Wojtyły do prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego*, Kraków, 14 II 1970 r.

¹⁴² Zob. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954–1981*, Kraków 2005.

¹⁴³ Był on przedmiotem rozlicznych dyskusji prowadzonych przez członków Rady Głównej Episkopatu Polski w połowie lat siedemdziesiątych XX w. Zob. AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/27, k. 108, Protokół KGEP, Warszawa, 12 IV 1972 r.; AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/29, k. 85-86, Protokół KGEP, Warszawa, 18 VI 1974 r.; AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/30, k. 106-107, Protokół KGEP, Warszawa, 18 XI 1975 r.; AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/31, k. 91-93, Protokół KGEP, Warszawa, 16 XI 1976 r.

¹⁴⁴ W. Góralski, *Wydział teologiczny na uniwersytecie. Aspekt historyczny i prawny*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 3(2008): *Teologia na uniwersytecie*, s. 38; J. M. Dyduch, *Troska kard. Karola Wojtyły o wolność nauki*, s. 8.

¹⁴⁵ Tamże.

kard. Wojtyła pisał: „Komisja Episkopatu d/s Nauki bardzo pilnie rozważa sprawę afiliacji, widzi w nich bowiem jedyną drogę do utorowania «statusu akademickiego» dla ogółu kapłanów. Oczywiście, że będzie to przede wszystkim status akademicki w sensie kościelnym, jednakże od tego trzeba zacząć. De facto absolwenci naszych Wyższych Seminariów spełniają warunki po temu, aby kończyć studia ze stopniem naukowym, bodaj pierwszym»¹⁴⁶.

W czerwcu 1975 r. – w imieniu komisji – kard. Karol Wojtyła przedłożył wszystkim biskupom *Memorial w sprawie ugruntowania akademickiego charakteru studiów w wyższych seminariach duchownych*¹⁴⁷. W listopadzie 1975 r. dokument został przyjęty przez hierarchów i tym samym stał się aktem wyrażającym oficjalne stanowisko Episkopatu Polski¹⁴⁸. Upowszechnienie studiów wyższych wśród księży mogło być realizowane dzięki Wojtyłowej koncepcji zawierania umów o współpracy naukowej pomiędzy centrami akademickimi a wyższymi seminariami duchownymi. Działaniom takim Metropolita krakowski patronował już od 1972 r.¹⁴⁹. W połowie lat siedemdziesiątych XX w. stworzył sieć współpracujących z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie wyższych seminariów duchownych. W skład tej swoistej kościelnej konfederacji akademickiej weszły: Instytut Teologiczny Księża Misjonarzy w Krakowie, Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie, Śląskie Seminarium Duchowne w Krakowie, Częstochowskie Seminarium Duchowne w Krakowie¹⁵⁰.

Ważnym zadaniem postawionym przed komisją i jej przewodniczącym była współorganizacja Kongresów Teologów Polskich. Metropolita krakowski uczestniczył w organizacji trzech z nich – I Kongresu Teologów Polskich w Lublinie (13 września 1966 r.), II Kongresu Teologów Polskich w Lublinie (21-23 września 1971 r.) oraz III Kongresu Teologów Polskich w Krakowie (14-16 września 1976 r.). Szczególnie doniosłą rolę Karol Wojtyła odegrał w przygotowaniu oraz przebiegu obrad II oraz III Kongresu Teologów Polskich. II Kongres Teologów Polskich w Lublinie poświęcony został antropologii chrześcijańskiej oraz nauczaniu teologii w kontekście nauczania Soboru Watykańskiego II. Uczestniczyło w nim 380 teologów¹⁵¹. Z kolei III Kongres Teologów Polskich w Krakowie zgromadził w murach opactwa oo. cystersów w Mogile blisko 700 uczestników, którzy debatowali nad

¹⁴⁶ AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/27, k. 96, K. Wojtyła, Pro memoria.

¹⁴⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/277, k. 44-45, Protokół 148. KPEP, Warszawa, 26-27 VI 1975 r.

¹⁴⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/279, k. 47, Protokół 150. KPEP, Warszawa, 19-20 XI 1975 r.

¹⁴⁹ J. M. Dyduch, *Udział kardynała Karola Wojtyły w pracach Kongregacji Wychowania Chrześcijańskiego*, s. 78.

¹⁵⁰ Tenże, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, s. 100-101.

¹⁵¹ E. Morawiec, *Kongres teologów polskich w Lublinie*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 1972 nr 8/2, s. 267-272.

hasłem przewodnim: *Teologia – nauka o Bogu*¹⁵². Przygotowania trwały ponad dwa i pół roku, a do ścisłego komitetu organizacyjnego w kwietniu 1975 r. weszli: kard. Wojtyła (przewodniczący), bp Bogdan Bejze, ks. Marina Jaworski, ks. Adam Kubiś, ks. Józef Kudasiewicz, ks. Andrzej Zuberbier, ks. Zdzisław Chlewiński i Andrzej Świącicki¹⁵³. Wśród gości zagranicznych zwracała uwagę obecność ks. Josefa Zvěřina, wybitnego teologa, współorganizatora Kościoła podziemnego i działacza opozycji demokratycznej w Czechosłowacji¹⁵⁴.

Działania dotyczące studiów kościelnych i nauki katolickiej nie ograniczały się wyłącznie do aktywności w kraju. Kardynał brał udział w międzynarodowych kongresach i sympozjach teologicznych. W dniach 22 listopada – 3 grudnia 1976 r. jako przewodniczący czternastoosobowej delegacji EP uczestniczył w II Międzynarodowym Kongresie Uniwersytetów i Wydziałów Studiów Kościelnych w Rzymie. Równocześnie od 23 listopada do 2 grudnia 1976 r. brał udział w obradach Kongresu Nauki Katolickiej w Rzymie¹⁵⁵.

3.4. Przewodniczący Rady Naukowej Episkopatu Polski (1972–1978)

Zupełnie nowym organem była Rada Naukowa Episkopatu Polski, współdziałająca z Komisją ds. Nauki Katolickiej. Ciało to miało spełniać funkcje analogiczne do Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej w systemie wyższego szkolnictwa państwowego. Skład osobowy Rady Naukowej zatwierdzony na 134. Konferencji Plenarnej EP w dniu 24 stycznia 1973 r. nie pozostawia wątpliwości, że tworzyło ją grono wybitnych przedstawicieli nauki katolickiej. Oprócz przewodniczącego, kard. Wojtyły, zasiadali w niej: ks. Marian Rechowicz (zastępca przewodniczącego), ks. Marian Jaworski (sekretarz), ks. Eugeniusz Florkowski, ks. Wincenty Granat, o. Augustyn Jankowski OSB, o. Ludwik Krupa OFM, ks. Stanisław Łach, ks. Stanisław Olejnik, ks. Paweł Pałka, ks. Ignacy Różycki, ks. Antoni Słomkowski, Czesław Strzeszewski, Stefan Swieżawski, bp Wincenty Urban, bp Walenty Wójcik¹⁵⁶. Znacząca zmiana w składzie Rady Naukowej wprowadzona została podczas obrad 163. Konferencji Plenarnej EP, która zebrała się na Jasnej Górze w dniach 4-5 maja 1978 r. Udział w pracach zakończyli wówczas: ks. Wincenty Granat,

¹⁵² AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/284, k. 64, Protokół 155. KPEP, Warszawa, 17-18 XI 1976 r.

¹⁵³ A. Kubiś, *III Kongres Teologów Polskich: 14-16 IX 1976 r.*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1977 nr 15/2, s. 221-232.

¹⁵⁴ T. Halík *Wierny w czasie i wieczności. Josef Zvěřina 1913–1990*, w: tenże, *Wyzwoleni, jeszcze nie wolni*, Poznań 1997, s. 38-42.

¹⁵⁵ *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, s. 589.

¹⁵⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/263, k. 77, Protokół 134. KPEP, Warszawa, 24-25 I 1973 r.

ks. Ignacy Różycki i ks. Antoni Słomkowski. W ich miejsce powołani zostali: bp Alfons Nossol, ks. Marian Finke oraz ks. Władysław Hładowski¹⁵⁷.

Działalność Rady Naukowej regulował uchwalony podczas 131. Konferencji Plenarnej EP w dniu 28 czerwca 1972 r. *Statut Rady Naukowej*¹⁵⁸. Dokument ten został zatwierdzony na okres pięciu lat. W związku z tym jeszcze w 1976 r. ustanowiono podkomisję, która miała przygotować nową wersję. Prace redakcyjne prowadził trzyosobowy zespół, w skład którego weszli: bp Walenty Wójcik, ks. Remigiusz Sobański, ks. Eugeniusz Florkowski¹⁵⁹. Uchwalenie kolejnego *Statutu Rady Naukowej* nastąpiło w czasie obrad 163. Konferencji Plenarnej EP w dniu 4 maja 1978 r.¹⁶⁰. Dokument składał się z trzech części: I. Charakter; II. Skład i działalność; III. Zadania szczegółowe. Analiza treści pozwala stwierdzić, że był on dojrzały od poprzedniego, lepiej porządkował treści, choć nie zmieniał zasadniczej struktury oraz zadań stawianych przed radą. O ile więc Komisja ds. Nauki Katolickiej miała za cel koordynowanie szeroko pojętych procesów dydaktycznych, to Rada Naukowa przede wszystkim czuwała nad stanem kadr naukowych. W tym zakresie Karol Wojtyła inicjował wiele nowych działań, m.in. przygotował zestawienie o stanie kadr samodzielnych pracowników nauki katolickiej w Polsce w roku akademickim 1972/1973¹⁶¹. Z kolei w latach następnych opracowywano procedury dotyczące wydawania opinii w sprawie stopni i tytułów naukowych. Ostatecznie 21 maja 1975 r. Rada Naukowa przyjęła *Regulamin opiniowania o przewodach habilitacyjnych doktorów oraz o przewodach w celu unadzwyczajnienia docentów i unadzwyczajnienia profesorów nadzwyczajnych*. Opracowanie to zostało następnie zatwierdzone przez 151. Konferencję Plenarną EP w dniu 18 lutego 1976 r.

3.5. Członkostwo w Komisji Duszpasterstwa Ogólnego (1958–1978), Komisji Soborowej (1963–1970), Komisji Powołań (1967–1970) Episkopatu Polski

Komisja Duszpasterstwa Ogólnego EP była pierwszą wyspecjalizowaną komisją, do której Karol Wojtyła wszedł po święceniach biskupich. Znajdujemy go bowiem na liście członków z 19 lutego 1959 r. W jej skład, oprócz przewodniczącego – bpa Bolesława Kominka, wchodził: ks. Hieronim Kocyłowski (sekretarz), bp Herbert Bednorz, bp Zdzisław Goliński, bp Czesław Kaczmarek, bp Jan Lorek, bp Edmund Nowicki, bp Wilhelm Pluta, bp Tomasz Wilczyński, bp Karol Wojtyła,

¹⁵⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/292, k. 31, Protokół 163. KPEP, Częstochowa, 4-5 V 1978 r.

¹⁵⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/260, k. 66, Protokół 131. KPEP, Kraków, 27-28 VI 1972 r.

¹⁵⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/282, k. 50, Protokół 153. KPEP, Przemyśl, 12 VI 1976 r.

¹⁶⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/292, k. 31, Protokół 163. KPEP, Częstochowa, 4-5 V 1978 r.

¹⁶¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/269, k. 83, Protokół 140. KPEP, Warszawa, 23-24 I 1974 r.

ks. Konrad Lubos, ks. Karol Milik, ks. Stanisław Nawrocki SJ, o. Marian Lisowski OFM, ks. Franciszek Marlewski¹⁶².

Natomiast według zestawienia z marca 1970 r. Komisję Duszpasterstwa Ogólnego tworzyli: abp Bolesława Kominek (przewodniczący), kard. Karol Wojtyła, ks. Hieronim Kocyłowski (sekretarz), bp Jerzy Ablewicz, bp Stefan Bareła, bp Herbert Bednorz, bp Jan Czerniak, bp Tadeusz Etter, bp Jan Groblicki, bp Franciszek Jop, bp Ignacy Jeż, bp Jan Mazur, bp Władysław Miziołek, bp Jerzy Modzelewski, bp Wilhelm Pluta, bp Józef Rozwadowski, bp Jerzy Stroba, bp Ignacy Tokarczuk, bp Jan Wosiński, o. Czesław Drzyzgiewicz OFM, ks. Józef Majka, o. Stanisław Nawrocki SJ, ks. Alojzy Orszulik¹⁶³. Po śmierci kard. Kominka 141. Konferencja Plenarna EP, obradująca w dniu 27 marca 1974 r., wybrała przewodniczącym komisji bpa Władysława Miziołka¹⁶⁴.

W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych XX w. komisja posiadała najszerzy zakres działań obejmujący dwie główne płaszczyzny. Były to: projektowanie i nadzór nad ogólnopolskimi programami duszpasterskimi (szczególnie Wielkiej Nowenny) oraz tworzenie i koordynowanie różnego typu duszpasterstw specjalistycznych, stanowych, zawodowych. Temu drugiemu zadaniu poświęcone było wystąpienie bpa Karola Wojtyły podczas 75. Konferencji Plenarnej EP obradującej w dniu 13 marca 1963 r. Przywołajmy jego fragment: „[...] pracą centralną Komisji Duszpasterskiej było spotkanie z krajowymi duszpasterzami stanowymi, zawodowymi i specjalistycznymi. Są do duszpasterze: mężów, kobiet, młodzieży męskiej, ministrantów, młodzieży żeńskiej, prawników, lekarzy (służby zdrowia), nauczycieli, inżynierów (nieobecny), inteligencji twórczej (pisarzy, naukowców, artystów), głuchoniemych i niewidomych”¹⁶⁵.

Najważniejsze zmiany wynikające z procesu usamodzielniania się podkomisji, co w dalszej konsekwencji doprowadziło do utworzenia komisji dla poszczególnych rodzajów duszpasterstw, miały miejsce w latach 1966–1967. Podczas 92. Konferencji Plenarnej EP, która zebrała się 23 marca 1966 r., zaproponowano przekształcenie w samodzielną komisję Podkomisji ds. Rodziny i Małżeństwa oraz Podkomisji Duszpasterstwa Duszpasterzy. Sugerowano również utworzenie Komisji dla Spraw Laikatu¹⁶⁶. Jesienią 1967 r. działały już następujące komisje: Komisja Duszpasterstwa Duszpasterzy, Komisja Duszpasterstwa Kobiet, Komisja Duszpasterstwa Dobroczynnego, Komisja Duszpasterstwa Akademickiego¹⁶⁷. Nie

¹⁶² AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/183, k. 100, Spisy członków niektórych komisji.

¹⁶³ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247, k. 34, Komisje Konferencji Episkopatu Polski, 20 III 1970 r.

¹⁶⁴ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/270, k. 52-53, Protokół 141. KPEP, Warszawa, 27-28 III 1974 r.

¹⁶⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/204, k. 115, Protokół 75. KPEP, Warszawa, 13 III 1963 r.

¹⁶⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/221, k. 23, Protokół 92. KPEP, Warszawa, 23 III 1966 r.

¹⁶⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/233, k. 18-25, Komisje Konferencji Episkopatu, stan na 1 IX 1967 r.

można wykluczyć, że przede wszystkim dzięki inspiracji Karola Wojtyły powstające wówczas programy duszpasterskie silnie powiązano z nauczaniem Soboru Watykańskiego II. Zwracano przy tym uwagę na specyfikę polskiego katolicyzmu oraz tradycje historyczne. Wykonanie uchwał soborowych miało mieć związek z programem Wielkiej Nowenny, uwypuklić nauczanie o Najświętszej Maryi Pannie, pogłębić wiedzę i świadomość religijną. Jednocześnie zalecano, by zachować czujność wobec niebezpieczeństwa odchyłeń teologicznych oraz podkreślano znaczenie praktycznego wymiaru nauczania soborowego¹⁶⁸.

Od początku lat siedemdziesiątych XX w. posiedzenia Komisji Duszpasterstwa Ogólnego wielokrotnie odbywały się w pałacu arcybiskupim w Krakowie, co potwierdza duże zaangażowanie i osobiste zainteresowanie kard. Wojtyły pracami tego gremium. Ważnym osiągnięciem wspomnianej komisji było opracowanie *Dyrektorium pastoralnego Episkopatu Polski*, które zostało następnie zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 22 lutego 1973 r.¹⁶⁹. Oddziaływanie Metropolity krakowskiego na prace komisji stało się jeszcze większe po śmierci arcybiskupa wrocławskiego Bolesława Kominka (10 marca 1974 r.). Tytuł przyjętego na rok 1974/1975 programu duszpasterskiego brzmiał: *Katolicy świeccy we wspólnocie parafialnej* i jak stwierdzono: „Idzie on po linii wskazań Soboru Watykańskiego II i dąży do tego, by doprowadzić do odpowiedzialności wszystkich wierzących za sprawę Kościoła i Wiary oraz przeciwdziałania tendencji osamotnienia i przeciążenia kapłana pracą duszpasterską. Program przygotowuje krakowski ośrodek duszpasterski”¹⁷⁰.

Jeszcze przed zwołaniem Soboru Watykańskiego II 15 kwietnia 1959 r. KEP utworzyła Komisję Soborową EP. W jej skład weszli wówczas: abp Antoni Baraniak (przewodniczący), bp Michał Klepacz, bp Ignacy Świrski, bp Piotr Kałwa, bp Andrzej Wronka oraz bp Jan Jaroszewicz¹⁷¹. Natomiast 18 grudnia 1963 r., podczas 79. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, doszło do rozszerzenia składu komisji poprzez włączenie kolejnych hierarchów: abpa Bolesława Kominka, bpa Józefa Drzazgi, bpa Lecha Kaczmarka, bpa Kazimierza Józefa Kowalskiego, bpa Karola Wojtyły oraz ks. Wincentego Granata i o. Bernarda Przybylskiego OP. W tym składzie komisja działała aż do końca 1969 r. W 1970 r. została przekształcona w Komisję ds. Realizacji Uchwał Soboru Watykańskiego II¹⁷², przy czym Metropolita krakowski nie wszedł już w jej skład¹⁷³.

¹⁶⁸ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/225, k. 29-30, Protokół 96. KPEP, Warszawa, 31 VIII–1 IX 1966 r.

¹⁶⁹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/264, k. 31, Protokół 135. KPEP, Warszawa, 21-22 III 1973 r.

¹⁷⁰ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/270, k. 51, Protokół 141. KPEP, Warszawa, 27-28 III 1974 r.

¹⁷¹ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/184, k. 125, Protokół 55. KPEP, Warszawa, 15 IV 1959 r.

¹⁷² K. Wojtyła, *Vaticanium II czas twórczego myślenia*, s. 19.

¹⁷³ Poza arcybiskupem Antonim Baraniakiem – jej przewodniczącym – zasilili ją: o. Bernard Przybylski OP (sekretarz), bp Jan Jaroszewicz, bp Józef Drzazga, bp Lech Kaczmarek, bp Jerzy

Udział Karola Wojtyły w pracach Komisji Soborowej EP wynikał zapewne z zaangażowania w prace *Vaticanum Secundum*, jego aktywności w auli soborowej, udziału w spotkaniach nieformalnych grup dyskusyjno-studyjnych oraz licznie zgłaszanych postulatów. W trakcie II sesji, jak czytamy w protokole z posiedzenia polskich ojców soborowych w Rzymie w dniu 14 listopada 1963 r.: „Biskup Wojtyła podnosi również, iż teologowie w Kraju nie są dostatecznie zaangażowani w dzieło soborowe. Proponuje, by niektórzy teologowie polscy zostali powołani na Sobór jako «periti», co włączy ich mocniej do dyskusji soborowej. Nawet w wypadku, gdyby nie mogli udać się do Rzymu, pozostanie ślad ich pracy w historii soborowej”¹⁷⁴.

Pomysł Wojtyły nie spotkał się ze zrozumieniem ze strony kard. Wyszyńskiego, ale na pewno potwierdził sens włączenia wikariusza kapitulnego archidiecezji krakowskiej w prace Komisji Soborowej. Ważnym odcinkiem działalności Komisji Soborowej, w którym wyraźnie widać aktywność Metropolity krakowskiego, jest przygotowanie tłumaczeń oraz opracowania redakcyjnego i merytorycznego dokumentów Soboru Watykańskiego II. Jeszcze podczas obrad soboru środowisko krakowskie zostało bowiem wybrane do dokonania przekładu tekstów, a Arcybiskup krakowski sprawował osobisty nadzór nad pracami zespołu translatorskiego¹⁷⁵. W tym celu powołał do życia Krakowski Ośrodek Dokumentacji Soborowej. Tłumaczeń dokonali m.in.: o. Feliks Bednarski OP, ks. Andrzej Deskur, ks. Bolesław Filipiak, o. Franciszek Małaczyński OSB, o. Bernard Przybylski OP. Druk uchwał soborowych – opatrzonych wprowadzeniami autorstwa najbardziej kompetentnych znawców – opublikowany w poznańskim Pallottinum w 1968 r. był sporym sukcesem Karola Wojtyły i jego bliskich współpracowników.

Krótko – w latach 1967–1970 – Karol Wojtyła był członkiem Komisji Powołań, której przewodniczył biskup częstochowski Stefan Bareła¹⁷⁶. Gremium to podejmowało wiele działań. W lutym 1969 r. komisja ta skierowała ankietę do wszystkich diecezji na temat powołań w latach powojennych. Celem ankiety było przygotowanie opracowania, które ukazałoby socjologiczny wymiar powołań, ilość powołań oraz sformułowało praktyczne wnioski duszpasterskie¹⁷⁷.

Stroba, bp Julian Wojtkowski, ks. Wincenty Granat, ks. Czesław Domin, ks. Wacław Hipsz. Zob. AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 2/247, k. 32, Komisje Konferencji Episkopatu Polski, 20 III 1970 r.

¹⁷⁴ M. Białkowski, *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962–1965*, Lublin 2018 [w druku].

¹⁷⁵ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/225, k. 29, Protokół 96. KPEP, Warszawa, 31 VIII–1 IX 1966 r.

¹⁷⁶ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/233, k. 24, Komisje Konferencji Episkopatu, na dzień 1 IX 1967 r.; AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/235, k. 41, Protokół 106. KPEP, Warszawa, 24–25 I 1968 r.

¹⁷⁷ AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/242, k. 22, Protokół 113. KPEP, Warszawa, 12–13 II 1969 r.

* * *

40. rocznica wyboru Karola Wojtyły na Biskupa Rzymu oraz inauguracji jego pontyfikatu zachęca, by ponownie przyjrzeć się jego posłudze biskupiej, a zwłaszcza aktywności na forum KEP i jej komisji. Wielopłaszczyznowość działań podejmowanych przez krakowskiego Hierarchę pozwala na nowo odkryć jego osobowość oraz właściwie ocenić znaczenie wielu jego autorskich koncepcji. Analiza dokumentów znajdujących się w Archiwum Archidiecezjalnym Warszawskim (zespół: Sekretariat Prymasa Polski) wskazuje na nieprzeciętną aktywność duszpasterską Karola Wojtyły w sprawach Kościoła katolickiego w Polsce, w tym dużą wrażliwość na kwestie społeczne i zaangażowanie polityczne, które służyło obronie godności ludzkiej oraz podstawowych praw obywatelskich. Znacznie większą rolę, niż do tej pory sądzono, odegrał jako architekt stosunków państwo – Kościół. Karol Wojtyła zdobył również ogromne doświadczenie w kontaktach z dykasteriami Kurii Rzymskiej, a w relacjach międzynarodowych – szczególnie z zagranicznymi konferencjami biskupimi. Młody pasterz Kościoła krakowskiego był jedną z nielicznych postaci spośród Episkopatu Polski, które formułowały postulaty przeobrażeń instytucjonalnych KEP.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II stało się dla Karola Wojtyły inspiracją do starań o powołanie do życia Komisji Apostolstwa Świeckich, Komisji ds. Nauki Katolickiej, Rady Naukowej oraz Rady ds. Kultury. Do utworzenia tej ostatniej nie doszło z powodu wyniesienia Metropolity krakowskiego na Stolicę Piotrową. Natomiast jako przewodniczący pozostałych komisji przyczynił się do awansu i promocji świeckich, rozwoju duszpasterstwa stanowego i zawodowego, rekonstrukcji sieci katolickiego szkolnictwa wyższego, upowszechnia studiów wyższych wśród duchowieństwa. W praktyce działalność wymienionych komisji była jednym z najistotniejszych elementów procesu recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce. Dwadzieścia lat służby Karola Wojtyły Kościołowi polskiemu oraz powszechnemu ocenić należy więc przede wszystkim jako czas przygotowania do przewodzenia całemu Ludowi Bożemu.

KAROL WOJTYŁA'S PARTICIPATION IN THE WORK OF THE POLISH EPISCOPATE CONFERENCE AND ITS SPECIALIST COMMITTEES

(1958–1978)

Abstract

The aim of this paper is to present the leading role of Karol Wojtyła in the works of the Episcopal Conference of Poland (ECP) in 1958–1978. Therefore, the main research problem will be a description of Karol Wojtyła's participation and actual influence on activities of the Episcopal Conference of Poland, together with evaluation of the effects of his activities. The following hypotheses can be formulated. 1) Karol Wojtyła's influence on works of the Episcopal Conference of Poland evolved

along with his changing position in the Episcopate structures (a strong trend for the increasing influence); 2) Karol Wojtyła undertook multi-faceted, multi-directional and multidimensional actions; 3) actions undertaken by Karol Wojtyła in the Episcopate of Poland significantly influenced development of relationships between the state and the Church. The studies conducted using the historical (genetic) method and content analyses allow to present the following factual data.

Karol Wojtyła played an important role in works of the Episcopal Conference of Poland and its specialist committees. From 1958 (his appointment as the suffragan bishop of Krakow) he was a member of the ECP, and in 1964 (appointment as the Metropolitan Archbishop of Krakow) he joined the top management group – EP Main Committee/Main Board. As a part of the tasks he was appointed then, he prepared pastoral letters and participated in development of relationships with PRL government; he was also responsible for contacts with the Apostolic See and episcopal conferences abroad; and inspired changes in the organisational structure, aims and tasks of the Episcopal Conference of Poland. His participation in works of specialist committees represented an important part of his involvement with the Episcopal Conference of Poland. During twenty years of his service as a bishop Karol Wojtyła was a member of the following commissions: Commission for the Lay Apostolate – chairman in 1966–1978; Subcommission for Studies – chairman in 1967–1970; Commission for Catholic Education – chairman in 1970–1978; Science Council – chairman in 1972–1978; Commission for Christian Ministry – member in 1958–1978; Council Commission – member in 1963–1970; and Vocations Committee – member in 1967–1970. The number and the diversity of proposals, projects, and postulates notified by him prove the unique intellect, organisational skills and leadership skills of the future pope.

Słowa kluczowe: Episkopat Polski; Karol Wojtyła; Konferencja Episkopatu Polski; Komisja Główna/Rada Główna Episkopatu Polski; Komisja Apostolstwa Świeckich; Podkomisja Studiów, Komisja ds. Nauki Katolickiej; Rada Naukowa; Komisja Duszpasterstwa Ogólnego; Komisja Soborowa; Komisja Powołań; Rada ds. Kultury.

Keywords: Karol Wojtyła; Episcopate of Poland; The Episcopal Conference of Poland; Main Committee/Main Board of the Episcopate of Poland; Commission for the Lay Apostolate; Subcommission for Studies, Commission for Catholic Education; Science Council; Commission for Christian Ministry; Council Commission; Vocations Committee; Council for Culture.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła archiwalne

Archiwum Konferencji Episkopatu Polski (AKEP):

Archiwum Konferencji Episkopatu Polski, dokument łaciński: *Statutum Conferentiae Episcoporum Poloniae, Varsaviae, die 13 february Anno 1969.*

Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (AAW):

Zespół Sekretariatu Prymasa Polski (SPP):

Protokoły Komisji Głównej/Rady Głównej Episkopatu Polski (KGEP/RGEP)

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/19

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/21

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/22

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/23

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/25

AAW, SPP, Protokoły RGEP, sygn. II 4/27

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/28

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/29

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/30

AAW, SPP, Protokoły KGEP, sygn. II 4/31

Protokoły Konferencji Episkopatu Polski (KEP)

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/183

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/184

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/187

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/204

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/219

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/220

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/221

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/222

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/225

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/226

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/227

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/229

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/232

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/233

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/234

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/235

AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/236

- AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/241
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/242
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/243
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/245
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/246
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/247
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/248
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/252
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/259
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/260
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/263
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/264
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/267
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/269
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/270
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/276
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/277
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/279
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/282
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/284
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/292
AAW, SPP, Protokoły KEP, sygn. II 4/294
AAW, SPP,teczka: *Sobór Watykański II. Sesje polskich ojców soborowych (od 29 IX 1963 r. do 4 XII 1965 r.)*

II. Źródła drukowane

- Białkowski M., *Protokoły konferencji polskich ojców soborowych. Zbiór dokumentów 1962–1965*, Lublin 2019.
- Biskupi polscy na pięćsetną rocznicę śmierci świętego Jana z Kęt, profesora Uniwersytetu Krakowskiego*, w *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Casaroli A., *Pamiętniki. Męczeństwo cierpliwości. Stolica Święta i kraje komunistyczne*, tłum. T. Żeleźnik, Warszawa 2001.
- Deklaracja w sprawie wychowania katolickiej młodzieży w Polsce*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979*, t. 1: *Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu*, t. 2: *Dokumentacja*, Kraków 1985.
- Głos biskupów polskich w obronie zagrożonego bytu narodu*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Lasota M., *Donos na Wojtyłę. Karol Wojtyła w teczkach bezpieki*, Kraków 2006.

- List pasterski Episkopatu Polski na rozpoczęcie roku posoborowego*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Memoriał Episkopatu Polski do Rządu o wolności religijnej jako podstawie normalizacji stosunków pomiędzy państwem a Kościołem*, w: P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 2, Poznań 1995.
- Protest Episkopatu Polski skierowany do Rady Państwa w sprawie znieważenia obrazu Matki Bożej Częstochowskiej przez władze administracyjne oraz gwałcenia uczuć religijnych*, w: P. Raina, *Kościół w PRL. Dokumenty*, t. 2, Poznań 1995.
- Skrzypczak R., *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*, Warszawa 2011.
- Słowo biskupów polskich z Milenijnej Konferencji Episkopatu przy grobie św. Wojciecha w Gnieźnie*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Słowo Episkopatu Polski o wydarzeniach marcowych*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Słowo pasterskie biskupów w Uroczystość Świętej Rodziny*, w: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945–1974*, Paris 1975.
- Teczki Wojtyły*, wyb., oprac. i red. C. Wilanowski, Warszawa 2003.
- Wojtyła K., *Kazania 1962–1978*, Kraków 1979.
- Wojtyła K., *Kościół w tajemnicy Odkupienia. Interpretacja Vaticanum II*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2012.
- Wojtyła K., *Nauczyciel i Pasterz*, t. 1: *Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia 1959–1978*, zebr. i oprac. M. Jagosz, Rzym 1987.
- Wojtyła K., *Nauczyciel i Pasterz*, t. 2: *Memoriały i pisma do rządu i władz administracyjnych 1959–1978*, zebr. i oprac. M. Jagosz, Kraków 1998.
- Wojtyła K., *Odnowa Kościoła i świata. Refleksje soborowe*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2014.
- Wojtyła K., *Vaticanum II czas twórczego myślenia. Wypowiedzi soborowe*, wyb. i oprac. A. Dobrzyński, Rzym 2014.

III. Opracowania

- Bejze B., *Kronika Soboru Watykańskiego II*, Częstochowa 2000.
- Białkowski M., *Od bulli «Episcoporum Poloniae coetus» do wyboru Kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. Druga faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1972–1978)*, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 3: 1972–1978, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2018.
- Białkowski M., *Od Vaticanum II do bulli «Episcoporum Poloniae coetus»*. Pierwsza faza recepcji Soboru Watykańskiego II w Polsce (1966–1972) – wybrane zagadnienia, w: *Dzieje Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim*, t. 2: 1956–1972, red. M. Siedziako, Z. Stanuch, G. Wejman, Szczecin–Warszawa 2017.
- Białkowski M., *Początki odnowy posoborowej w Kościele katolickim w Polsce (do 1972 roku)*. Zarys wybranych problemów, „Nasza Przeszłość”, 128 (2017).
- Białkowski M., *Wokół Soboru Watykańskiego II. Studia i szkice*, Toruń 2016.

- Dyduch J. M., *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków 2007.
- Dyduch J. M., *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu. Udział w pracach Kurii Rzymskiej i Synodów Biskupich*, Kraków 1998.
- Dyduch J. M., *Kształt prawny Konferencji Episkopatu Polski*, „Prawo Kanoniczne” 2013, nr 2 (56).
- Dyduch J. M., *Rola Kardynała Karola Wojtyły w pracach Komisji Apostolstwa Świeckich*, w: *Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, red. T. Pieronek, R. Zawadzki, Kraków 1988.
- Dyduch J. M., *Troska kard. Karola Wojtyły o wolność nauki*, „Annales Canonici” 9 (2013).
- Dyduch J. M., *Udział kardynała Karola Wojtyły w pracach Kongregacji Wychowania Chrześcijańskiego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. VII, 1997.
- Dyduch J. M., *Udział kardynała Karola Wojtyły w pracach Rady Świeckich*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny”, 1996, nr 39/1-2.
- Dyduch J. M., *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów w 1967 r.*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik Prawno-Historyczny”, 1996, nr 39/3-4.
- Dziwisz S., *Świadectwo. Stanisław Dziwisz w rozmowie z Gian Franco Svidercoschim*, przekł. M. Wolińska-Riedi, Warszawa 2008.
- Góralski W., *Wydział teologiczny na uniwersytecie. Aspekt historyczny i prawny*, „Studia Nauk Teologicznych PAN”, t. 3(2008): *Teologia na uniwersytecie*, s. 38;
- Halik T., *Wierny w czasie i wieczności. Josef Zvěřina 1913–1990*, w: idem, *Wyzwoleni, jeszcze nie wolni*, Poznań 1997.
- Jan Paweł II, *Dar i tajemnica*, Kraków 1996.
- Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004.
- Kakowski A., *Z niewoli do niepodległości. Pamiętniki*, wstęp kard. J. Glemp, Prymas Polski, red. i oprac. T. Krawczak, R. Świętek, Kraków 2000.
- Kalendarium życia Karola Wojtyły*, oprac. A. Boniecki, wyd. I – Kraków 1983, wyd. II – Kraków 2000.
- Kantor R., *Rola Konferencji Biskupów w działalności apostołskiej w świetle listów pasterskich*, „Textus et Studia”, nr 2 (2)2015.
- Karol Wojtyła jako biskup krakowski*, red. T. Pieronek, R. M. Zawadzki, Kraków 1988.
- Kubiś A., *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954–1981*, Kraków 2005.
- Kubiś A., *III Kongres Teologów Polskich: 14-16 IX 1976 r.*, „Studia Theologica Varsoviensia” 1977, nr 15/2.
- Ku prawdzie i wolności. Komunistyczna bezpieka wobec kard. Karola Wojtyły*, red. J. Marecki, F. Musiał, seria „Niezlomni”, Kraków 2009.
- Lasota M., *Wojtyła na podłuchu*, Kraków 2014.
- Mariański J., *Apostolstwo świeckich w Kościele*, w: *W dwudziestolecie Soboru Watykańskiego II. Recepcja, doświadczenia, perspektywy*, red. J. Homerski, F. Szulc, Lublin 1987.
- Morawiec E., *Kongres teologów polskich w Lublinie*, „Studia Philosophiae Christianae” 1972, nr 8/2.

- Moskwa J., *Droga Karola Wojtyły*, t. 1: *Na tron Apostołów 1920–1978*, Warszawa 2014.
- Noszczak B., *Polityka państwa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w okresie internowania prymasa Stefana Wyszyńskiego 1953–1956*, Warszawa 2008.
- Pest Cz., *Kardynał Edmund Dalbor (1869–1926), pierwszy prymas Polski Odrodzonej*, Poznań 2004.
- Pietrzak J., *Pełnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda (1945–1948)*, t. 1-2, Poznań 2009.
- Smoliński M. G., *Biskup Negocjator Zygmunt Choromański (1892–1968). Biografia niepolityczna?*, Warszawa 2014.
- Stefan Kardynał Wyszyński, Karol Kardynał Wojtyła. Spotkania w Republice Federalnej Niemiec*, Poznań 1979.
- Stępień M., *Pozycja prawna Konferencji Episkopatu Polski. Studium prawno-historyczne*, Łomża 2014.
- Synod krakowski odczytany na nowo. Materiały z sympozjum „Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972–1979 XXV lat od zakończenia” zorganizowanego przez Instytut Prawa Kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie dnia 8 czerwca 2004 r.*, red. A. Chrapkowski, A. Wójcik, Kraków 2005.
- Szczepaniak J., *Kościelny ośrodek akademicki w Krakowie w wizji i działaniu Karola Wojtyły (1959–1978)*, „Textus et Studia”, nr 2(6) 2016.
- Wąsowicz J., *Kardynał Štěpán Trochta SDB – więzień dwóch systemów totalitarnych*, „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie”, 7 (2017).
- Wilk S., *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, Lublin 1992.
- Woźniakowski J., *Świeccy*, Kraków 1987.
- Zakrzewski T. P., *Wspomnienia*, wyd. i oprac. M. M. Grzybowski, Ciechanów–Płock 2016.
- Żaryn J., *Dzieje Konferencji Episkopatu Polski w zarysie (1919–1945–1989–2000)*, w: *Komunikaty Konferencji Episkopatu Polski 1945–2000*, wstęp i oprac. J. Żaryn, Poznań 2006.